

Laura Lukkarila

Julkiseen tilaan toisin

Kaupunkitaiteeni ja muutos

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Teatteri-ilmaisun ohjaaja

Esittävä taide

Opinnäytetyö

2012

Tekijä	Laura Lukkarila
Otsikko	Julkiseen tilaan toisin – Kaupunkitaiteeni ja muutos
Sivumäärä	47 sivua + 5 liitettä
Aika	3.12.2012
Tutkinto	Teatteri-ilmaisun ohjaaja
Koulutusohjelma	Esittävä taide
Suuntautumisvaihtoehto	Teatteritoiminnan suuntautumisvaihtoehto
Ohjaaja	Hannu Raatikainen, ohjaajantyön lehtori
<p>Opinnäytetyön Julkiseen tilaan toisin - Kaupunkitaiteeni ja muutos tarkoitus on viitoittaa tietä kohti matalan kynnyksen kaupunkitaidetta. Työ osoittaa, että kaupunkitaiteen avulla julkiseen tilaan voidaan saada enemmän sosiaalista vuorovaikutusta ja jokaisen ulottuvilla olevaa toimintakulttuuria, jotka ovat osa etsimääni muutosta.</p> <p>Tutkimusmenetelmä on autoetnografinen. Pyrkimys on kuitenkin päästä havainnoissa omaa subjektiivista kokemusta laajempaan näkökulmaan. Lähteinä työlle on käytetty kirjallisuutta, uutisia, keskusteluhaastattelua, internetiä sekä projekti-, kurssi-, ja luentomuistiinpanoja vuosilta 2010 - 2012.</p> <p>Työssä esitellään yksi luonnehdinta kaupunkitaiteelle, joka perustuu kaupunkitaidetta toteuttavien henkilöiden ajatuksiin. Työssä avataan myös kirjoittajan omaa lähestymistapaa kaupunkitaiteeseen ja esitellään kokeiluja kirjoitusprosessin ajalta. Ensimmäiset kokeilut saivat alkunsa 2012 Metropolia Ammattikorkeakoulun kesäkurssilla Kutsuva kaupunkitaide ja ne toteutettiin kesän 2012 aikana Helsingin kaupungin julkisissa tiloissa.</p> <p>Kokeilujen myötä sekä kaupunkitaiteen mahdollisuuksien avautumisen myötä johtopäätös on, että taiteen vastaanottaminen ilman taiteen statusta nostavaa taidetilaa, galleriaa tai salia korostaa taiteen suhdetta ihmisen ajatteluun ja asenteisiin. Kirjoittajan henkilökohtainen matka toisin näkemiseen ja kokemiseen on huomattavasti lyhyempi, kuin ennen opinnäytetyön kirjoittamista.</p> <p>Työ ehdottaa, että taiteen tehtävä on tarjota tarkentava kehys sille, miten ihminen henkilökohtaisessa sekä yhteiskunnallisessa arjessa toimii, mitä hän pitää merkityksellisenä ja mitä vahingollisena. Työn johtopäätös on, että julkisessa tilassa taiteen näyttäminen on yksilön ajatusmaailma ja mielikuvitus, mikä tekee mahdollisesta vaikuttumisesta osan julkista, kollektiivista ja vuorovaikutteista arkea.</p>	
Avainsanat	Kaupunkitaide, muutos, julkinen tila

Author	Laura Lukkarila
Title	My Urban Art and the Change
Number of Pages	47 pages + 5 appendices
Date	3.12. 2012
Degree	Bachelor of Arts
Degree Programme	Performing Arts
Specialisation option	Theater Instructor
Instructor	Hannu Raatikainen
<p>The aim of this Bachelor's thesis My Urban Art and the Change is to examine urban art as part of a potential change. This thesis has an intention to lower the threshold for planning and creating urban art and by doing so allow the public space to be socially and politically more open and interactive. The research method is auto-ethnographic but the intention is to broaden the subjective perspective. The information base for this work comes from literature, news, conversational interview, internet and personal notes from projects, courses and lectures from 2010 to 2012.</p> <p>In this thesis the term urban art is loosely described. This description is based on the current idea the writer has of it and on the thoughts of people who consider their work as urban art. Also the characteristics of the writers personal urban art are being revealed as well as some examples of projects that have already been tested in public spaces in Helsinki. These projects took place in 2012 at a summer course called Inviting Urban Art arranged by Metropolia University of Applied Sciences.</p> <p>Through personal experiences of intervening public spaces derives the conclusion that the action of receiving art without the boosting status of art space, gallery or theatre hall emphasizes the actual relationship between art and human thinking. In public space the actual scenery is not what is happening outside from oneself but ones thoughts and imagination. This feature of urban art provides a clarifying lens on everyday life and the possibility to be affected interactively.</p>	
Keywords	urban art, change, public space

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Muutos	3
2.1	Yhteisöllisyyden voima	3
2.2	Suomalaisen yhteiskunnan ongelmia	4
2.3	Masennus	5
2.4	Alkoholismi ja väkivalta	6
2.5	Rikokset	6
2.6	Ruokaa roskalaatikoissa	7
2.7	Luokkajako, joka kielletään	8
2.8	Peruskouluopetus	8
2.9	Yksinäiset vanhukset	9
2.10	Kulttuuripolitiikka	9
2.11	Sosiaalinen kaupallisuus	10
3	Julkinen tila	13
4	Kaupunkitaide	14
4.1	Sosiaalinen vuorovaikutus kulttuurina Helsingissä	17
4.2	Kutsuva kaupunkitaide -kurssi	18
4.3	Kurssilla	18
4.4	Soolo	19
4.5	Kauppakeskus	19
4.6	Ympäristön huomioiminen ja muokkaaminen	20
4.7	Derivé -harjoite	20
4.8	Näkymätön markkinointi	21
4.9	Kurssin tarjoamat eväät	21
5	Kaupunkitaidekokeiluni	22
5.1	Statukset	22
5.2	Yllättävä kohtaaminen	24
5.3	Erikoinen pari	25
5.4	Varakkaat nuoret	25
5.5	Statuksen pudottaminen	26
5.6	Sallitun paljastaminen	26
5.7	Näkymätön tila	27
5.8	Konkreettinen näkymätön tila	28
5.9	Näkymättömän tilan ideologia	29

6	Minun kaupunkitaiteeni	29
6.1	Miksi aikuinen ei leiki julkisessa tilassa?	31
6.2	Mitä tarkoittaa leikkiminen?	32
6.3	Leikin esteet	35
6.4	Suunniteltu leikki	37
7	Reflektio	38
7.1	Moottorini	38
7.2	Mikä minua on vienyt eniten kohti muutosta?	40
7.3	Miten ajan kanssa tehty työ peilautuu keväällä asettamiini tavoitteisiin?	40
7.4	Mitä julkiseen tilaan toisin? Mitä sieltä veisin?	41
7.5	Mitä näkyjä?	42
7.5.1	Soveltavan teatterin keskus	42
7.5.2	Todellisuuden tutkimuskeskus	44
7.5.3	Julkisen tilan yhteisomistajuus ja interventilaatio	44
7.5.4	Keittiö	45
7.5.5	Peltipurkit	45
7.5.6	Näkymätön tila	45
7.5.7	Illallinen ulkona	45
7.6	Miten kaupunkitaide voi auttaa kohti näkyjä?	46

Lähteet

Liite 1. Mietteitä Kutsuva kaupunkitaide -kurssia edeltävänä iltana 27.5.

Liite 2. Ympäristön huomioiminen ja muokkaaminen

Liite 3. Näkymätön markkinointi

Liite 4. Ryhmässä

Liite 5. Näkymätön tila

1 Johdanto

Tässä opinnäytetyössä tarkastelen kaupunkitaidetta osana muutosta. Tarkoitukseni on myös selkeyttää ajatuksiani siitä taiteen alueesta, jolla juuri nyt haluan työskennellä.

Toimintani ja opinnäytetyöni aiheen taustalla vaikuttaa muutos, jota jatkuvasti etsin. Ainoa mahdollinen tie todelliseen muutokseen ihmisen elämässä on mielestäni henkilökohtainen vaikuttaminen inhimillisen todellisuuden ja siinä syntyvien arkitilanteiden tiedostamisen kautta (Alasuutari 2007). Mielestäni henkilökohtaisen muutoksen on tapahtuttava, ennen kuin yhteiskunnallinen muutos on mahdollinen. Taiteen tehtävä tässä muutoksessa on kehittää älyllistä mielikuvitusta sekä tarjota tarkentava kehys sille, miten ihminen toimii yksityisessä arjessaan: mitä hän pitää merkityksellisenä ja mitä vahingollisena. Yhteiskunnallisessa, valtakunnallisessa arjessa taiteen keinoin voidaan edesauttaa asioiden näkyväksi tulemistä ja niistä keskustelemista. Näkyväksi tekeminen vahvistaa kokemukseni mukaan tiedostamista, kyseenalaistamista ja mahdollisesti myös yksilöiden pyrkimystä kohti muutosta.

Tarkoitukseni on tuoda kaupunkitaiteen avulla julkiseen tilaan toimintakulttuuria, joka on jokaisen ulottuvilla. Taiteen vastaanottaminen ilman taiteen statusta nostavaa taide-tilaa, galleriaa tai salia, korostaa mielestäni taiteen suhdetta ihmisen ajatteluun ja asenteisiin. Ajattelen, että julkisessa tilassa taiteen näyttämö on yksilön ajatusmaailma ja mielikuvitus, mikä tekee mahdollisesta vaikuttumisesta osan julkista, kollektiivista ja vuorovaikutteista arkea.

Taiteessa muutos näyttäytyy minulle ihmisyyden voimassa, joka syntyy vilpittömyydestä ja intohimoisesta tiedonjanosta ja tutkimisesta. Amerikkalainen kielitieteilijä ja kapitalismin kriitikko Noam Chomsky kirjoittaa kirjassaan *Tulevaisuuden valtio*, kuinka ”ihmisluontoa koskevan käsityksen keskeinen sisältö on juuri tutkimisessa ja luomisessa” (Chomsky 2006, 12). Olen hänen kanssaan samaa mieltä. Toisinaan aistin tuon ihmisyyden voiman julkiseen tilaan asettuneista ihmisistä, joilla on motiivinaan tuoda esille jokin ilmiö tai yhteiskunnallinen epäkohta itsensä tai jonkin median kautta. Nämä ihmiset eivät välttämättä pidä itseään taiteilijoina, mikäli taiteilijuus nähdään asiana, jota opiskellaan instituutiossa ja josta lisensoidutaan taiteilijan ammatin harjoittajaksi. He eivät itse ole esitys, vaan esitys on asia, jonka he nostavat esille toiminnallaan. Tämä näkökulma taiteeseen kiinnostaa minua.

Huhtikuussa 2012 esitystaiteilija ja kirjailija Meiju Niskala luennoi Metropolian Ammatti-
korkeakoulussa. Niskalan työ on hänen itsensä mukaan tuoda taidetta kansalle ja poh-
tia sitä, miten taide on ja voi olla suhteessa yhteiskuntaan ja sen ilmiöihin. ”En minä-
kään tiedä mitä se on, kaupunkitaide. Sen tiedän, että muutos ei tapahdu sisätiloissa”,
muistan Niskalan sanoneen. Situationisteja mukaillen Niskala tarkensi, että katutaiteel-
le kaupunki voi olla näyttämö, mutta kaupunkitaide sisältää väitteen ja paikkasidonnai-
suuden.

Kansainväliset situationistit (SI) oli vuosina 1957–72 vaikuttanut avantgarderyh-
mä, joka yhdisti taidetta ja radikaalia kapitalismin vastaista yhteiskunta-analyysia.
SI:n kiistaton johtohahmo ja tunnetuin teoreetikko oli Guy Debord, joka kirjoitti
keskeisimmän situationistisen teoreettisen opuksen *Spektaakkelin yhteiskunta*.
Situationistien keskeisiä tavoitteita oli arjen vallankumous, joka käsittää muun
muassa erityisten ”situaatioiden”, eli jonkinlaisten kokonaisvaltaisten elämysten
tai kokemusten, luomista sekä taiteen ja elämän rajan hävittämistä, mikä onkin
perinteisesti ollut avantgarden tehtävä. (Virnes 2007.)

Eroitellessaan kaupunkitaiteen katutaiteesta, Niskala tietämättään nimesi tämän minua
kiehtovan toiminnan joksikin suunnitelluksi, yleistajuiseksi ja hyödylliseksi. Hänen ansi-
ostaan oivalsin, että sana kaupunkitaide voisi toimia yläotsikkona jo harjoittamalleni
toiminnalle, pyrkimykselleni toimia julkisessa tilassa toisin kuin muut. Niskala päätti
luentonsa sanoihin: ”Minun tekijyyteni on se, että annan. Se, että teen yhteiskunnasta
parempaa paikkaa” (Niskala 26.4.2012). Tähän ajatukseen mielestäni kiteytyy sosiaali-
sen taiteen merkitys.

Niskalan luennon jälkeen ilmoittauduin koulutusohjelmani tarjoamalle kesäkurssille
nimeltä Kutsuva kaupunkitaide, jonka myötä opinnäytteen kirjoitustyölle tarjoutui käy-
tännön kohde. Kurssin kautta oman tekijyyteni kartoittaminen ja teoreettinen pohdin-
ta saivat rinnalleen konkreettisia paikallisia tapahtumia, joita käsittelen omasta ammatil-
lisesta ja subjektiivisesta perspektiivistäni. Havainnollistaessani ajatuksiani sekä tapah-
tumia käytän väritettyjä tulkintaresursseja, jotka pohjautuvat paljolti minua viisaampien
tutkijoiden ja ajattelijoiden tekemiin päätelmiin. Tiedostan, että havaintoni eivät ole kult-
tuurisesti, yhteiskunnallisesti tai tieteellisesti päteviä. Sosiologi Pertti Alasuutari kirjoit-
taa kirjassaan *Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus*, että ”-- vaikka ymmärtäisi
inhimillisen todellisuuden olevan rakenteita rakenteiden päällä, merkkejä, jotka viittaa-
vat toisiin merkkeihin tai metaforia metaforien päällä, ei tarkoita, että mikä tahansa on
tieteen kriteerit täyttävää tutkimusta” (Alasuutari 2007, 28).

Kevään ja kesän 2012 aikana olen toiminut Helsingin julkisissa tiloissa ja erityisesti sen kaupallisessa keskustassa, jossa olen tarkastellut suomalaisen kansalaisluonteen sekä kulttuuri- ja sosiaalipolitiikan vaikutuksen alaisena muodostuneita paikallisia todellisuksia. Tekemiäni havaintoja en pyri esittämään kiistattomina sosiaalisina faktoina koko maailman julkisia tiloja ajatellen.

2 Muutos

2.1 Yhteisöllisyyden voima

Minulle muutos alkaa siitä, että kaikki ovat tervetulleita osallistumaan siihen. Ajatusteni taustalla vaikuttavat kokemukseni toisessa kulttuurissa. Asuin Madridissa vuosina 2010 - 2012 ja opiskelin fyysistä näyttelijäntyötä. Aikaan liittyy henkilökohtainen sosiaalipoliittinen heräily, joka sai kliimaksinsa toukokuussa 2011. Seurasin ulkomaalaisten ketju-liikkeiden ympäröimällä El Sol -aukiolla 15.5.2011, valtiovallan vastuuta peräänkuuluttavana ihmisjoukon majoittautumista aukiolle. Oikeistopainotteisessa päivälehdessä uutisoitiin, kuinka espanjalainen siviiliväestö oli järjestäytynyt ensimmäistä kertaa tunnustettujen kanavien ulkopuolella ja yli 50 kaupungissa protestoidakseen poliitikkoja vastaan:

Por primera vez la sociedad civil española se ha organizado al margen de los cauces establecidos para protestar contra los políticos. Ocurrió el pasado domingo en más de 50 ciudades de toda España. (Alcaide 2012.)

Kyseessä oli nykymuotoisen politiikan, puolueiden, korruption ja pankkien vallan riisumista vaativa spontaani ja poliittisesti sitoutumaton kansalaisliike hallitusvaalien aikaan. Tämä tapahtuma sai kutsumanimekseen 15 M. Kokoontuminen aukiolla julistettiin laittomaksi presidentin vaalien alla 20.5.2012. Siitä huolimatta sadat ihmiset jäivät yöpy-mään aukiolle useaksi viikoksi, ikään kuin kollektiivinen muutoshalun voima olisi yhdistänyt heidät yleisesti hyväksytyn sääntömoraalin ulkopuolella.

Aukiolla näkemäni yhteisöllisyys, solidaarisuus tuntemattomia kohtaan, avunanto heikommalle, informaation väsymätön levittäminen ja satojen ihmisten hiljentyminen kuulemaan avoimia puheenvuoroja muutaman tunnin välein teki minuun vaikutuksen. Ihmiset toivat aukiolle ruokaa, vaatteita, telttoja, sekä ilmoittautuivat vapaaehtoisiksi siivoojiksi, ruuanjakelijoiksi sekä poliittisten parannusehdotusten vastaanottajiksi Äärimmäisestä ahdingosta, stressistä, turhautuneisuudesta ja raivosta huolimatta tai juuri

sen ansiosta syntyi yhteisöllisyys, jonka esille tuoma hetkellinen aika- ja paikkasidon-
nainen moraali jäi elämään ajatuksiini.

Aukiolla vallitsi kohotettu energia, eräänlainen ajankohtainen teatterillinen todellisuus, joka ruokki itseään performatiivisella, esittävällä keskustelukulttuurillaan. Performanssit puhuivat jonkin asian puolesta, eivät taiteen tai taiteilijan itsensä puolesta. Useita viikkoja kestänyt leiriytyminen oli itsensä sosiaalinen media ja uutisfoorumi.

Kahden viikon jälkeen aukion vallankumouksellinen tunnelma kuitenkin väljähtyi väsymyksestä ja taistelun tuloksettomuudesta. Julkisen keskustelun fokus siirtyi akuutista epätoivosta oikeuteen julkisen tilan käytöstä, kun media uutisoi aukion ulkopuoliselle maailmalle, kuinka nuoret käyttävät alkoholia ja vandalisoivat tärkeää turistikohdetta Madridin keskustassa. Mielestäni koskaan ei uutisoinneissa nostettu kunnolla esille Espanjan hallinnon alas ajamisen mahdollisuutta tai toisaalta nuorten syrjäytymistä ja kodittomien ongelmaa, vaan pohdittiin enneminkin, millä oikeudella työttömät ja alkoholisoituneet laiskat nuoret valtaavat julkista tilaa. Ajankohtainen todellisuus vääristyi informaation matkatessa massalle ja tasa-arvoon pyrkivän dialogisuuden syntymisen sijaan varallisuuserot, muukalaisviha ja pelot saivat valtaa.

2.2 Suomalaisen yhteiskunnan ongelmia

Edellinen esimerkki on kesy verrattuna esimerkiksi arabimaissa 2011 keväällä yltyneisiin mellakoihin diktaattoreja vastaan, mutta hurja verrattuna Suomen kaltaisen maan aateliikehdintään 2000-luvulla. Suomessa on päältä päin asiat mukavasti. Samanmoista kollektiivista aggressiota ei ole 2000-luvulla toistaiseksi puhjennut, kuten maissa, joissa taloudellinen kriisi, ihmisoikeusloukkaukset, sotiminen ja pelossa eläminen ovat aiheuttaneet syvää tuhoa niin valtaa pitävien, talouselämän, arvomaailmojen kuin yhteiskunnan eri kerrostumien joukossa.

Kollektiivisen muutoshalun voima kulki ajatuksissani mukaan Espanjasta Suomeen, jossa yhteiskunnalla on omat ongelmansa. Vilpit, vääryydet, epäoikeudenmukaisuus ja mielenterveydelliset ongelmat pysyvät Suomessa useimmiten suljettujen ovien takana sen sijaan, että niitä käsiteltäisiin avoimesti ja kollektiivisesti.

Suomessa on onnettomia lapsia, jotka elävät puutteellisissa asuinoloissa. Maassa on myös lisääntyvässä määrin huostaanottoja. Lokakuussa 2012 pankkiautomaatille as-

tuessani ruudulla on kuva pienestä tytöstä, jonka kuvatekstissä lukee: ”17 000 lasta ei voi asua kotonaan. Sinä voit auttaa.”

Huostaanottojen määrä on kasvanut viime vuodet voimakkaasti. Tänä vuonna Helsingissä huostaanottoja on tehty 1 108, kun koko maassa luku on 8 305. Helsingissä huostaanottojen määrä on noin viidenneksen suurempi kuin koko maassa keskimäärin. Lastensuojelujärjestelmää on arvosteltu muun muassa siitä, että valtion kunnille huostaanotoista maksamat korvaukset perustuvat liiaksi tehtyjen huostaanottojen lukumäärään. (Tuominen-Halomo 2012.)

Lasten huostaanotto on Suomessa satojen miljoonien arvoinen ala, kertoo Helsingin Sanomat. Lehden mukaan terveysalan suuret yksityiset yritykset ovat ennestään kiinnostuneempia lasten sijaishuollon järjestämisestä. HS:n mukaan lasten sijaishuolto on jopa 620 miljoonan euron liikeala. Sijaishuollossa toimii useita pieniä yrityksiä. HS:n mukaan ne ovat saaneet terveysalan suuryrityksiltä ostotarjouksia. (Uusi Suomi 2012.)

Pankkiautomaatilla arkisen tapahtuman aikana pohdin, mihin rahani oikein kuluvat, jos ei yhteiskunnan eriarvoisuuksien lieventämiseen.

2.3 Masennus

Lähipiirissäni on ollut lyhyt- ja pitkäaikaista masennusta sekä niihin liittyviä oireita, kuten syömishäiriöt, yleinen lamaantuneisuus, passiivisuus ja itsetuhoiset ajatukset. Masentuneisuus on nähdäkseni jatkumoa alhaiselle itsetunnon, väsymykselle, psyykkisesti raskaille kokemuksille sekä suorituspainelle. Erään ystäväni tapauksessa henkilö olisi itse lääkärin vastaanotolla halunnut hoitomuodoksi keskustelun ja psykologin tuen, mutta työvoimapulan takia ainut vaihtoehto olisivat valitettavasti olleet mielialalääkkeet. Perusterveydenhuollon lääkäreillä ei ilmeisesti ole tarpeeksi aikaa käytettävissä masennuspotilaiden tukemiseen. Ystäväni kieltäytyi lääkehoidosta. Kahden vuoden jälkeen hän on yhä taipuvainen äkillisiin masennuskausiin sekä paniikkihäiriöihin.

Yleislääketieteen erikoislääkäri Marja Niemi kirjoittaa artikkelissaan ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön kotisivuilla. ”Masennus on Suomessa ensimmäinen mielenterveydenhäiriö, joka on saavuttanut kansantaudin mittasuhteet.” Hän lisää myös, että on mahdotonta sanoa, kuinka paljon kyse on masennuksen todellisesta lisääntymisestä ja kuinka paljon tietoisuuden kasvusta ja asian hyväksymisestä. (Niemi 2011.)

Varsinaisesta masennustilasta eli depressiosta puhutaan vasta silloin, kun pitkäaikaisesti masentuneen mielialan ohella esiintyy monenlaisia muitakin siihen liittyviä oireita. Kyse on tällöin siis masennusoireyhtymästä, määritelmän mukaisesti mielenterveyden häiriöstä. Masennuksen tunne kuuluu siis normaaliin tunne-elämään, masennustila taas on sairaus. (Isometsä 1999.)

Mielenterveysongelmien vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle joutuneiden nuorten määrä oli ennätyslukemissa viime vuonna (2011). Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriön vuoksi eläkkeelle joutui 1569 alle 30-vuotiaasta suomalaista. Masennuksen vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle joutui 513 nuorta eli enemmän kuin kertaakaan 2000-luvulla. (Sauri 24.8.2012.)

2.4 Alkoholismi ja väkivalta

Alkoholin käyttö liittyy valitettavan usein mielenterveydelliseen pahoinvointiin ja se aiheuttaa valtavasti valtiollisia terveydenhuoltokuluja. Runsaasti alkoholia käyttävillä esiintyy havaintojeni mukaan myös muita enemmän masentuneisuutta ja ahdistuneisuushäiriöitä.

Alkoholi vaikuttaa näkyvästi sosiaaliseen vuorovaikutukseen Suomessa. Usein alkoholin nauttiminen vaikuttaa jopa olevan edellytys vapautuneeseen kommunikointiin. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen blogissa, Päihteet ja riippuvuus -osaston tutkimusprofessori Kalervo Kiianmaa kirjoittaa alkoholin suurkulutuksen käsitteistön uudistamisesta. ”Käyttöön on otettu uusi kattava yleistermi - ongelmakäyttö. Se jakaantuu edelleen käytön määrän ja ilmenevien haittojen perusteella riskikäytöksi, haitalliseksi käytöksi ja riippuvuudeksi” (Kiianmaa 2011.)

Laboratorio-olosuhteissa tai lavastetuissa tutkimuksissa Kiianmaa on todennut, ettei alkoholi sinänsä näytä aiheuttavan vihamielisyyttä. ”Humalassa niin fyysisen kuin henkisenkin toiminnan säätely aina heikentyy. Saattaa olla, että humala poistaa vihamielisiä estoja ja näin paljastaa huonoimman minämme - - ” (Kiianmaa 2006)

Tilastokeskuksen sivuilta paljastuu toteavina tilastoina vuoden 2010 yleisimmät kuolemansyyt. Työikäisten eli 15 - 64 -vuotiaiden joukossa alkoholiperäisiä kuolinsyitä oli 323 ja itsemurhia 192. Miesten kohdalla alkoholiperäisiä kuolinsyitä oli 202 ja itsemurhia 600.

2.5 Rikokset

Rikollisuudella on nähdäkseni usein yhteyksiä syrjäytymiseen, tiedostamattomuuteen, henkiseen pahoinvointiin, tunteiden patoutumiseen sekä alkoholin ja huumeiden käyttöön. Tilastokeskuksen mukaan esimerkiksi vuonna 2010 Suomessa henkeen tai terveyteen kohdistuneita rikoksia tehtiin yhteensä 35 715, joista tappoja tai murhia oli 110 ja pahoinpitelyjä 33 082. Seksuaalirikoksia tehtiin yhteensä 2 417, joista lapsen seksu-

aalisia hyväksikäyttöjä tai törkeitä lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöjä oli 1 102 ja raiskauksia 818. (Tilastokeskus 2010.)

2.6 Ruokaa roskalaatikoissa

Helsingin ruokakauppojen roskalaatikoista löytyy päivittäin banaania, omenoita, tomaattia, salaattia, eineksiä, juustoja, leipää ja muita viljatuotteita, kuten pullaa. Toisinaan löytyy myös esimerkiksi lihaa pakasteena, savustettua kalaa, verkkomelonia, hunajamelonia, vesimelonia, suklaata ja esimerkiksi kahvia. Ruoka on todella kallista Suomessa ja sitä tuotetaan liikaa kulutukseen nähden, joten käyn itse pari kertaa viikossa dyykkaamassa, eli hakemassa ruokaa roskalaatikoista. Tärkeää on hakea ruoka mahdollisimman pian sen pois heittämisestä, jotta bakteerit eivät ehdi lisääntyä. Päiväys on aina katsottava ja paikat jätettävä siistiksi.

Usein ruokaa on heitetty pois myös ulkonäöllisistä syistä. Taloussanomien nettisivuilta löytyneessä artikkelissa kerrotaan: ”S-ryhmän päivittäistavarakaupan ruokahävikki oli vuonna 2008 yhteensä noin 27 miljoonaa kiloa, Aamulehti kirjoittaa” (Taloussanomat 2009.)

Kauppojen omistajat ovat vastanneet tiedusteluihini ruuan poisheittämisestä. Heidän näkökulmastaan dyykattu ruoka vähentää kauppojen myyntiä ja heitä myös vaivaavat sotketut roskalaatikat ja niiden edustat. Elintarvikelainsäädännön mukaan ruoka on yhä kauppiaan vastuulla, vaikka se on jo roskalaatikossa. Näin ei mielestäni pitäisi olla, vaan bakteeritartunnat tai muu mahdollinen pahoinvointi tulisi siirtää roskalaatikosta ruokaa hakevan vastuulle. Mikäli kauppoihin saataisiin oikeudet myydä päivämääränsä ohittanutta, vanhentunutta ruokaa, ei jätettä tulisi niin paljon. Kauppiaan vastuulla tulisi olla ilmoitus päivämäärän ohituksesta, mutta lainsäädännöllisesti ostopäätöksen jälkeen seuraamukset olisivat asiakkaan vastuulla. Tämä ole kuulemieni kauppiaiden kommenttien mukaan ole sopivaa useiden kauppojen imagolle. Ekologisuuden esteenä on siis tarve pitää yllä kuvaa vauraudesta, joka lisää mahdollisesti kulutusta. Ruokajätteen määrä johtuu ylituotannosta, jota tuetaan valtion rahoilla. Poisheitetty ruoka maksoo valtiolle. Kaiken sen ruoan joku olisi voinut syödä.

2.7 Luokkajako, joka kielletään

Kaikissa maissa yhteiskunnallisella hyvällä on taipumus kasaantua. Hyväosaisuus kertyy korkeampana koulutuksena, parempina tuloina, terveytenä ja pitempänä ja onnellisempana elämänä. Huono-osaisuuteen puolestaan kasautuvat vähäinen koulutus, pienet tulot, terveysongelmat, pienempi koetun onnellisuuden aste ja vuosia lyhyempi elinajanodote verrattuna paremmassa yhteiskunnallisessa asemassa oleviin. (Kangas 2012.)

Luokkajaon ongelma piilee mielestäni asenteissa ja arvoissa eikä rahataloudessa. Nöyrä ja viisas ihminen ei kokemusteni mukaan aseta itseään muiden yläpuolelle, vaikka sattuisikin olemaan varakas tai korkeatuloinen. Mielestäni länsimaisessa yhteiskunnassa oletus ihmisten keskinäisestä eriarvoisuudesta korostuu, kun älykkyys, suoritukset ja menestys palkitaan. Palkitsemiskulttuuri ei itsessään ole syy eriarvoisuuteen, vaan sen seuraukset. Palkitseminen johtaa aineellisen vaurauden kasautumiseen, joka mahdollistaa uusien tarpeiden luomista, joka lisää Aineellisesta vauraudesta on nähdäkseni tullut psyykkistä vaurautta, joka tarjoaa henkilölle korkeampaa asemaa yhteiskunnassa. Äärimmäisen aineellisen vaurauden

Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa 22.7.2012. toimittaja Anna-Mari Sipilä puoltaa Jane Austenin neuvoja hyvään elämään; modernin yhteiskunnan näkökulmasta. ” -- kuten *Kasvattitytön tarina* -teoksessa raadollisesti todetaan: kunnon tulot ovat paras resepti onneen” (Sipilä 2012). Suomen luetuimman päivälehdessä ensiaukeamalla painotetaan ekonomin suhdetta onnellisuuteen.

Luokkajako ei uskoakseni häviä, vaikka korkeatuloisia verotettaisiin suhteessa yhtä paljon kuin pienituloisia. Taloudellinen tasa-arvo ei tuo automaattisesti sosiaalista tasa-arvoa. Mielestäni muutosta ja parannusta tarvitaan Suomessa niin yhteiskunnalliseen tiedostamiseen, kasvatukseen, koulutusjärjestelmään, työelämään kuin elämisen tapoihin sinänsä. Nämä ovat suuria raameja, joiden sisällä on eritasoisia ilmiöitä ja ongelmia.

2.8 Peruskouluopetus

Mielestäni jo peruskoulussa tulisi olla tarjolla toisin näkemisen opetusta. Koulujärjestelmä on suuri vaikuttaja rationaalisuuden ylilyöntiasemaan yhteiskunnassamme.

Ajattelen, että esimerkiksi vuorovaikutuksen, taiteen, teatterin ja draaman keinoin on mahdollista uudistaa sosiaalisia järjestelmiä, jotka eivät nykyisellään toimi tai toimivat

puutteellisesti. Kehollisuuden, sosiaalisten taitojen, ihmissuhteiden ymmärtämisen, eettisyyden, solidaarisuuden, luovuuden ja viisauden ruokkiminen tulisi aloittaa jo kasvatuksessa, päiväkodista ja peruskoulusta.

2.9 Yksinäiset vanhukset

Isoäitini Alzheimerin taudin edetessä vuonna 2010 siihen pisteeseen, ettei hän enää voinut viettää aikaa täysin yksin, hänen sijoitettiin vanhusten palvelutaloon Oulussa. Onneksi hänellä on hoitopaikka, kun omassa perheessään asuminen ei ole varteen otettava vaihtoehto. Nyt vuonna 2012, suurimman osan päivistään isoäitini viettää omissa oloissaan, tietämättä kuka on tai missä on. Yksinäisyys on mielestäni yksi suurimmista syistä taantumiseen ja keholliseen rappeutumiseen. Uskon vuorovaikutuksen lisäävän elämänhalua ja jaksamista. Pelastus ei kuitenkaan ole yksistään vuorovaikutuksen lisääminen vanhainkodeissa ja palvelutaloissa vaan vuorovaikutustaitojen opettaminen lapsesta lähtien.

2.10 Kulttuuripolitiikka

Yhteiskunnallisen muutoksen edistäminen vaatii joko ihmisten aktivoitumista tai katastrofin. Peräänkuulutan ensimmäistä, joka vaatisi verkostoitumista niin taiteen kuin hallinnon alalla, ennen kuin muutos saa realistisia toimintamahdollisuuksia. Työskentelen muun muassa sen eteen, että Suomen kulttuuripolitiikkaan saataisiin soveltavan teatterin, sosiaalisen taiteen, julkisen taiteen ja kaupunkitaiteen kehittämistä varten kohdennettuja apurahoja. Toistaiseksi taloudellisesti tuottamattomalle kehitystyölle ja sen suunnittelulle sitoutuminen tarkoittaisi sitä, ettei asialle omistautunut henkilö pystyisi välttämättä ylläpitämään peruselintasoa. Tämä toki on sivuseikka, mutta usealle alalla toimijalle syy olla aktivoitumatta.

Jotta yhteiskunnallista muutosta tapahtuisi, taide tarvitsee mielestäni tuekseen myös sosiologit, psykologit, sosiaali- ja hoitoalan ammattilaiset, kasvattajat, pedagogit, yhteiskuntatieteilijät, kulttuurintutkijat, kulttuurihistorioitsijat, mediatutkijat, viestinnän ammattilaiset, taloustieteilijät, ympäristö- ja kaupunkisuunnittelijat. Mielestäni lähtökohta on kollektiivisesti kiinnostua siitä, että asiat voivat muuttua. Avoin keskustelu ja vallitsevien olosuhteiden selvittäminen kaikin mahdollisin keinoin auttaisi näkemään, mitä ovat ne ilmiöt, jotka jarruttavat yksilön, yhteisöjen ja valtion hyvinvointia

2.11 Sosiaalinen kaupallisuus

Sosiaalisen hyvinvoinnin jarruna on nähdäkseni todellisuuden materialisoituminen, jota kapitalismi ruokkii. Suomessa, kuten muissakin hyvinvointivaltioissa kapitalismi yksi suuri ongelma, joka uhkaa inhimillisen todellisuuden (Alasuutari 2007) kehittymistä. Avaan ajatuksiani inhimillisen todellisuuden ilmiöistä, jotta näkökulmani taiteen tekemiseen olisi ymmärrettävissä.

Nykymuotoisen kulutuksen luomilla tarpeilla yhteiskunnissa on yhteys modernin ihmisen persoonallisuuden muodostumiseen. Kautta ihmiskunnan historian vallanpitäjät, kuninkaalliset, artistit, taiteilijat, aktivistit ja muut jollain tavoin näkyviksi, tunnistetuiksi tai tunnustetuiksi pyrkivät henkilöt, yksilöt tai ryhmät ovat varmasti tietoisesti korostaneet asioita, joiden kautta haluavat tulla tunnistetuiksi. 2000-luvulla ulkoinen viestintä on kuitenkin saanut uudet mittasuhteet kaupallisuuden ansiosta.

Syyskuussa tuottajapersoona Stuba Nikula luennoi tuottamisesta Metropolian Amk:ssa. Asioiden representatiivisen arvon (Nikula 2011) ansiosta kuka tahansa voi olla näennäisesti joku tai ainakin edustaa jotain. Nähdäkseni representatiivinen arvo perustuu sille, mitä henkilön ominaisuudet edustavat yhteiskunnallisesti ja mitä ajatuksia, mielleyhtymiä (Nikula 2011) ne herättävät muissa modernin yhteiskunnan jäsenissä. Kaikella on oma representatiivinen arvonsa, aineellisella ja aineettomalla. Julkisessa tilassa visuaaliset ominaisuudet, kuten vaatteet, fyysisyys, käyttäytyminen ja eleet saavat representatiivista painoarvoa. Puheenaiheet, sanavalinnat, mielipiteet ja julkiset paikat muodostavat immateriaalisen alueen, jolla on omat representaatioarvonsa. Alasuutari käsittelee harkittua identiteetin rakentumista modernissa yhteiskunnassa ja liittää tutkimuksensa Sigmund Freudin persoonallisuusteoriaan.

”Freudin mukaan persoonallisuuden olemassaololla voidaan ratkaista modernin yksilön käyttäytymisen selittämisen ongelmat. Ihmisellä on käytössä useita eri kasvoja, jotka vaihtelevat erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa, erilaisten tarpeiden alaisena” (Alasuutari 2007, 168).

Mielestäni tällaiset vaihdettavissa olevat sosiaaliset kasvot ovat representatiivisten arvojen leikkiä. Ajattelen, että sosiaalisilla kasvoilla on jokin esikuva tai käyttäytymismalli, jonka toteutumisesta ne tavoittelevat omalla toiminnallaan. Ne ovat osa visuaalispainotteisen kulttuurin käyttäytymiskoodistoa, jonka ranskalainen filosofi ja kansainvälisten situationistien perustajahahmo Guy Debord nimeää speaktaakkeliksi. (Debord 1967 suom. 2005, 5).

Spektaakkeli on ihmisten välinen yhteiskunnallinen suhde, jonka kuvat välittävät. Spektaakkeliä ei voida ymmärtää näkyvän maailman tahalliseksi vääristelyksi kuvien joukkolevitysteknologian tuotteena. Se on pikemminkin maailmankatso-
mus, joka on todellistunut, kääntynyt aineelliseksi. (Debord 1967. suom. 2005. 31).

Debordin kuvaama spektaakkeli pysyy nähdäkseni yllä imagojen suunnittelutyön ansiosta. Itse ajattelen, että imago syntyy mielikuvista, joita halutaan välittää muille. Ajattelen myös, että imagoja on eritasoisia. Ammatti-imago voidaan luoda työsuhteita varten ja työn saantia helpottaakseen. Julkisen tilan kaupalliset toimijat kuten kaupat, kahvilat, ravintolat ja galleriat luovat myös imagon itselleen sen mukaan, mikä on tilan ja palveluiden kohderyhmä, ketkä jätetään ulkopuolelle ja miksi. Kaikkein mielenkiintoisin imagon luomistyö on kuitenkin sosiaalisten kasvojen kaupallisesti kehittynein muoto, henkilöbrändi eli ihmistuotteistaminen, joka voi liittyä yksilön työhön, harrastuksiin tai mieltymyksiin, mutta se voi myös olla täysin irrallaan yksilön omista ominaisuuksista, ajatuksista, arvoista, tiedoista ja taidoista eli varsinaisesta yksilön substanssista.

Yhteiskunnissa, joissa nykyaikaiset tuotanto-olosuhteet vallitsevat, näyttäytyy kaikki elämä suunnattomana spektaakkelin kasautumana. Kaikki aiemmin välittömästi eletty on etääntynyt representaatioksi. (Debord 1967/2005, 30).

Kanadalainen Naomi Klein, korporatiivisen globalisaation kritisoija, purkaa kaupallisuuden mätää sisusta kirjassaan *No Logo*, joka ilmestyi 1999 ja käänneettiin suomeksi 2001. Hän kirjoittaa brändien luomisprosessista, jossa hyödykkeen valmistaminen on toissijaista ja fokuksessa on mielikuvan luominen.

Varhaiset ponnistelut merkkituotesaralla erosivat suoraviivaisesta myyntityöstä siinä, että markkinoille tulvi nyt täysin toistensa kaltaisia massatuotantohyödykkeitä. Koneellinen valmistus toi väistämättä mukaan kilpailun; ainoa keino erottaa muuten samanlaiset tavarat toisistaan oli niihin liitetty mielikuva. (Klein 1999).

Kleinin ajatuksista johdettuna ajattelen, että henkilöbrändin luominen on osa ihmisyyden koneellistumista. Mielestäni vaikuttaa siltä, että useille ihmisille henkilöbrändin kehittäminen on ajanvietettä. Iso osa henkilöbrändin mekaanisuutta on sen alttius muutokselle, sillä se transformoituu uusien kaupallisten suuntien mukana. Usein tiedostamattomat elkeet, eläytymisen muodot ja habitus vaihtuvat yksityiskohtaisesti nopeissa sykleissä, ulkoapäin saatujen ohjeiden mukaisiksi.

Tässä henkilökohtaisessa ihmistuotteistamisessa hyvinvointiyhteiskunnan moderni joutilaisuus mielestäni manifestoituu. ”Spektaakkelin luoma joutilaisuus on levotonta ja ihailevaa alistumista tuotannon välttämättömyyksille ja tuloksille; se itsekkin on tuotan-

non rationalisuuden tuote” (Debord 1967/2005, 40). Hyvinvointivaltiossa, kuten Suomessa, porvarillista joutilaisuutta on enemmän kuin työttömyydestä johtuvaa joutilaisuutta. ”Yhteiskunnassa niillä, jotka aina tekevät työtä, ei ole koskaan mitään, ja niillä, jotka eivät koskaan tee työtä, on kaikkea” (Goldman 1909, 37).

Kesällä 2012 seurasin, kuinka Helsingin urbaanissa julkisessa tilassa liikkuvat henkilöbrändit kommunikoivat keskenään. Mielenkiintoiselta mielestäni vaikutti se, että kommunikaatiossa oli jotain tiedostamattoman esityksellistä. Ikään kuin keskinäisen kommunikaation fokus olisi ulkopuolisessa silmässä, kuvassa, eikä niinkään keskenään kommunikoivien välillä tapahtuvassa vuorovaikutuksessa.

Spektaakkelin tunnistaa siitä, etteivät toimivan ihmisen eleet olekaan enää hänen omiaan, vaan jonkun muun, joka esittää ne hänelle. Katsoja ei siis tunne oloaan kotoisaksi missään, koska spektaakkeli on kaikkialla. (Debord 1967/2005, 42).

Olen sitä mieltä, että rahan käyttötavoista ja yksilön suhteesta rahaan on modernin teollistumisen, kaupungistumisen, julkisen elämän ja tavaratuotannon kautta tullut tärkeä osa persoonallisuutta. Julkisessa tilassa varakkaille sallittu vallankäyttö heidän varallisuutensa ansiosta on mielestäni selkeästi havaittavissa se ja osoittaa ihmisen ilmiömäisen sopeutumiskyvyn. Ihminen sopeutuu myös alistettuna olemiseen.

Vaikuttaa siltä, että jopa ahneus on sosiaalisesti hyväksyttyä, sillä se on nykyään sama asia kuin rahan vaihtaminen tarpeisiin ja vaatimuksiin. Ahneus on mielestäni spektaakkelin puitteiden pystyttämistä. Ahneuden voima ja laatu sekä rahan käyttömahdollisuudet, ahneuden uloskäyntikanavat, jakavat ihmisiä eritasoihin kulutusryhmiin. Kaupungin ytimessä, jossa asuminen on kallista, liikkuminen nopeaa ja kilpailu työpaikoista kovaa, varallisuuserot näkyvät räikeästi. Tämä voidaan nähdä luokkiin erottavana kapitalismina, sillä kaikilla ei ole varaa ahneuteen, samoihin tavaroihin tai julkisiin tiloihin. Sosiaalinen kaupallisuus näyttäytyy minulle yhtenä pimeänä voimana.

Ihminen, joka on kyvytön ymmärtämään omaa olemustaan ja kaiken elämän ykseyttä, tuntee itsensä riippuvaiseksi häntä alati pilkkaavista ja ivaavista pimeistä voimista (Goldman 1911, 30).

Liiallinen kulutustarve on nähdäkseni materiaalisen epätodellisuuden ilmentymä ihmismieleessä, kaupallisen informaatiotulvan vastaanottajassa. Uskon, että mikäli ihmistä opetettaisiin käsittelemään kaupallista informaatiota lapsuusajasta lähtien, holtittomia kulutustarpeita ei syntyisi.

3 Julkinen tila

”Yhtenä tilan julkisuuden kriteerinä pidetään kaikille avointa pääsyä” (Ridell, Kymäläinen & Nyyssönen 2009, 8).

Julkinen tila on yksi potentiaalinen tila aloittaa muutos juuri sen kollektiivisen olemuksensa takia. Julkisen tilan politiikkaa ja poetiikkaa - Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalituloissa avaa julkisen tilan olemusta, käyttöä, käyttäytymismalleja ja mahdollisuuksia. Teoksen ovat toimittaneet Tampereen yliopiston professori Seija Ridell, kaupunkitutkija ja Tampereen yliopiston yliassistentti ja kulttuurimaantieteilijä Päivi Kymäläinen sekä Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan tutkija Timo Nyyssönen. Käytän teosta tukena esittämilleni ajatuksille ja kokemuksille julkisesta tilasta.

Oma käsitykseni julkisesta tilasta laajeni toukokuussa 2011, kun vallankumousaate ja siihen liittyvä keskustelu siirtyivät Madridin keskusaukiolta päivälehtiin, työpaikoille, opiskeluympäristöön, kahviloihin, kauppoihin, lähiöihin, sosiaalisen median kanaviin sekä muiden maiden medioihin. Tällöin vasta oivalsin, että julkinen tila on moniulotteisempi kuin fyysinen ja konkreettinen kaupunkitila. Maantieteilijä ja kaupunkitutkimukseen erikoistunut tutkija Harri Anderssonin kirjoittaa julkisen tilan luonteesta.

Julkinen tila on vuorovaikutteisen tilan muoto, joka ulottuu viestintä- ja mediateknologiasta erilaisiin virtuaalituloihin, esitystiloihin sekä esityksellisiin maailmoihin. -- julkinen tila on samaan aikaan sekä sosiaalisissa suhteissa tuotetuksi tuleva että näitä suhteita vastavuoroisesti ylläpitävä ilmiö. (Andersson, Ridell, ym. 2009, 11)

Opinnäytetyössäni keskityn pääosin julkisen tilan fyysiseen ulottuvuuteen ja urbaanisti keskeisiin julkisiin tiloihin. Andersson nimeää keskusaukiot maantieteellisesti sekä dynamiikaltaan kaupungin keskeisimmiksi julkisiksi tiloiksi. Hän kuvailee keskusaukioita sellaisiksi yhdyskuntarakenteen elementiksi, jossa tila ja toiminta ovat kiinteässä vuorovaikutussuhteessa. (Ridell ym. 2009, 46.) Helsingin keskusaukioilla ihmisten käyttäytymissä tarkastellessani, siellä ennen kaikkea näyttäytytään, tavataan, tutustutaan, järjestetään tapahtumia ja oleskellaan. Aukioiden väljyys tarjoaa myös mahdollisuuden olla paikoillaan olematta kenenkään tiellä.

Kaupunkipuistot ovat yleensä vähemmän kaupallisia tiloja ja niissä oleskelu on nähdäkseni vapaampaa kuin muualla keskustassa. Vaikuttaa siltä, että tekemättömyys ja toimeettomuus ovat niissä yleensä hyväksytympää kuin muissa julkisissa tiloissa, vaikka

puistoissakin vallitsevat omat toiminnan säädökset. Kadut taas ovat selkeitä ohikulkupaikkoja, joissa poikkeava toiminta kokemuksiini mukaan nähdään useimmiten häiritsevä.

Ihmisen käyttäytyminen nähdäkseni on useimmiten ympäristösidonnaista. Ihminen sopeutuu ympäristön erilaisiin käyttäytymismalleihin, tiedostaen tai tiedostamattomasti. Esimerkiksi kaupallisilla viesteillä pystytään nähdäkseni vaikuttamaan julkisessa tilassa tapahtuvaan toimintaan tai ainakin siellä oleskelevien ihmisten ajatteluun.

Fyysisessä julkisessa tilassa seuraamieni sosiaalisten kohtaamisten ja tapahtumien toiminnan soveliaisuus muotoutuu vuorovaikutuksessa saadun epäsuoran tai suoran sosiaalisen palautteen myötä, joka yksilöstä riippuen johtaa toiminnan jatkumiseen tai sen loppumiseen.

”Julkisella tilalla on siis jonkinlainen yhteisomistajuuden status, mikä puolestaan tuottaa ihmisille tunnun siitä, että heillä on oikeus määritellä tilassa legitiimiä toimintaa” (Ridell ym. 2009, 10).

Julkisen tilan toiminnan legitiimiys on nähdäkseni sidonnaista yhteiskuntakehitykseen. Omasta näkökulmastani esimerkiksi Helsingissä, Madridissa, Edinburghissa, Marrakechissa ja Sydneyssä julkisen toiminnan legitiimiydellä on omanlaiset rajansa. Kokemukseni mukaan kehittyneissä, markkinavetoisissa yhteiskunnissa, julkisen tilan käyttöä säädellään tiukemmin kuin ei-kehittyneissä yhteiskunnissa. Yhteisomistajuuden piirre on mutkikas, sillä julkisessa tilassa erilaiset arvomaailmat muodostavat omia käyttäytymismalleja

Harri Andersson esittää, että julkisella tilallaan ja siellä tapahtuvalla toiminnalla kaupunki vahvistaa näkemystä itsestään sekä viestii arvomaailmastaan itsensä ulkopuolelle. ”Julkinen tila on kaupunkiympäristön urbaanein elementti, jonka kautta kaupunki synnyttää mielikuvia itsestään” (Ridell, ym. 2009, 46).

4 Kaupunkitaide

Kaupunkitaiteen luonnehtimiseksi olisi ensin selvennettävä, mitä minulle ovat kaupunki ja mitä taide. Olen kasvanut kaupungissa, kerrostalossa, joten olen aloittanut maailman hahmottamisen urbaanissa ympäristössä. Kaupunki on nähdäkseni asutuskeskus, jos-

sa talous, hallinto, terveydenhuolto, kulttuuri, koulutus, viihde ja kulutus tarjoavat ihmisille työpaikkoja, opiskelumahdollisuuksia, harrastuksia, virikkeitä ja palveluita.

Taiteen luonne on jokseenkin monisysisempi. Ajattelen, että taiteen juuret ovat käsityksessä ihmiskunnan olemassaolon merkityksestä tai sen merkityksettömyydestä. Jonkin luokittelu taiteeksi ei ole yksiselitteistä. Kaupunkitaiteen yhteydessä taide on mielestäni toimintaa. Minulle sitä on vaihtoehtoja luova toimintakulttuuri, joka pyrkii tekemään yhteiskunnasta parempaa paikkaa. Meiju Niskala luonnehtii luennollaan 26.4.2012 kaupunkitaidetta oman työnsä kautta.

Kaupunkitaide tarkoittaa julkiseen tilaan sijoitettua tai siinä toteutettua teosta, joka tekee ehdotuksia, kommentoi tai alleviivaa tietyn paikan ilmiötä, tapahtumia, paikkaan liittyvää historiaa tai tulevaisuutta ja kääntää näin tutusta esiin uuden perspektiivin. Teokset voivat olla vuorovaikutteisia työkaluja paikan toisin kokeamiseen, paikkaa kaunistavia äänimaisemia, yhdessä paikallisten ihmisten kanssa toteutettuja esityksiä tai vaikka toiminnallisia veistoksia. Kaupunkitaide tuo julkiseen tilaan jotain sellaista, joka tekee tavalla tai toisella hyvää myös muille. (Niskala 26.4.2012).

Niskalan näkökulmasta vuorovaikutus nousee kaupunkitaiteen keskeiseksi elementiksi. Hänen kanssaan työskennellyt teatteri-ilmaisun ohjaaja Meiju Lampinen kirjoittaa opinnäytetyössään suhteestaan kaupunkitaiteeseen: ”- - opinnäytteeni tutkii, mikä määrä eri taidesuuntauksista pohjautuvaa vaikutusta, millaisia metodeita ja minkälaista ideologiaa tulee sekoittaa ja missä suhteessa, että saadaan kaupunkitaidetta.” (Lampinen 2011, 6). Fysikaalisesta näkökulmasta ja Lampista mukaillen aineiden on siis oltava oikeat, jotta reaktio toteutuu.

Nähdäkseni kaupunkitaidetta voi olla myös anarkistinen, mielipidettä kysymätön ja jopa tielle poikkiteloin asettuva lainsuojattomampi taidemuoto. Tällaista olen kuullut kutsutavan kulttuuriaktivismiksi, taideterrorismiksi, kulttuurijammailuksi tai kulttuurihäirinnäksi. Yhdistävä tekijä näille ilmaisumuodoille on nähdäkseni pyrkimys tehdä yhteiskunnan valtarakenteet näkyviksi julkisessa tilassa sekä kyseenalaistaa ihmisten käsitys niistä. ”Sissitaiteilijuudella esimerkiksi tarkoitetaan anonyymien tekijöiden julkiseen tilaan tekemiä töitä, kuten neulegraffiteja” (Niskala 26.4.2012). Näitä kaupunkitaiteen muotoja edustavat myös jotkut kuvataiteilijat, graffititaiteilijat, performanssitaiteilijat sekä muut toimijat, jotka kyseenalaistavat legitiimin toiminnan rajat julkisessa tilassa ja toimivat usein anonyymisti

Graffititaiteilijat jättävät yleensä luvattomia merkkejä julkiseen tai yksityiseen tilaan.

Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan tutkija Timo Nyyssönen kuvailee graffi-

tien maalausta yhteiskunnan normeja rikkovaksi toiminnaksi, jolla tekijät muokkaavat omaehtoisesti julkisen tilan ulkoasua. ”Graffitit ovat alakulttuurisen kommunikaation muoto, jonka kautta välitetään tietoja, viestejä ja mielipiteitä muille saman kulttuurin edustajille” (Ridell ym. 2009, 115).

Alakulttuurisesta kommunikaatiosta kaupunkitaidetta lähestyvää taidemuotoa edustaa äärimmäisen tuottelias Banksy, joka on nimimerkillä toimiva ja kansainvälisesti tunnettu brittiläinen taiteilija. Hän on tehnyt julkisiin tiloihin graffiteja, maalauksia, installaatioita ja piirustuksia, yhdistäen töitään erilaisiin ihmisoikeus-, ympäristö-, ja talouskysymyksiin. Hänen työnsä ovat mielestäni aina synkän humoristisella tavalla yhteydessä johonkin ajankohtaiseen kulttuuri-, kaupunki-, talous- tai sosiaalipoliittiseen ilmiöön tai kysymykseen.

Vuonna 2011 julkaistiin Banksyn ohjaama dokumenttielokuva nimeltä *Exit through the gift shop*, jossa seurataan graffititaiteilijoiden työtä, sekä valotetaan lajin leviämistä maailmalla. Dokumentin todenperäisyydestä kiistellään yhä, mutta olipa dokumentti faktaa tai fiktiota, se nostaa esille kysymyksen taiteen paikasta julkisessa tilassa sekä korostaa taiteen lyhyttä matkaa massatuotantoon nykyisessä kulutuskulttuuri - ympäristössä. Elokuva kiinnittää myös huomiota siihen, että vain ylemmällä yhteiskuntaluokalla on oikeus viestittää julkisessa tilassa. Rahavallan ansiosta kaupunkitaide on helppo kriminalisoida ja pitää sorrettuna ja alakulttuurisena viestintämuotona.

Kulttuuriaktivismiin tai kulttuurihäirinnän äärellä ollaan mainontakriittisessä dokumenttielokuvassa *This Space Available*, jonka näin 2.12.2012 Lens Politica nimisillä poliittisilla elokuvafestivaaleilla Helsingissä. Dokumentissa elokuvantekijä ja ohjaaja Gwenaëlle Gobé tuo esiin energisen ilmiön: Visuaalinen taide valtaa ulkomainonnan kuorruttamaa julkista tilaa takaisin. Elokuvassa puhutaan mainoksista visuaalisena saasteena, jolla on rahavallan ansiosta etuoikeus vallata yhteistä kaupunkitilaa käyttöönsä. Elokuva antaa esimerkkejä ympäri maailmaa, joissa kokonaisia julkisivuja peittävien mainosten yhtiöillä ei ole edes kiinteistön omistajan saati talon asukkaiden lupaa mainoksen kiinnittämiseen. Julkisen tilan aktivisti Jordan Seiler kertoo Cobén dokumentissa omasta toiminnastaan:

Urban art is a fight against the outdoor advertising filling up the public space. -- The advertising industry is indicative of how we treat our society in general. We treat it as a commercial space. It is up to the public to retake control of our public space. (Seiler 2012.)

The Yes Men on taas ryhmä yhteiskunta-aktivisteja, jotka toimivat muun muassa soluttautumalla vaikutusvaltaisten ihmisten joukkoon konferensseihin ja seminaareihin. Esimerkiksi tekaistujen nettisivujen avulla he luovat mielikuvan omasta yrityksestään, jonka kautta heidän hetkellinen valeidentiteettinsä saa uskottavuutta. Vuonna 2001 The Yes Men vieraili Tampereella *Tulevaisuuden tekstiilit* -tapahtumassa, jossa he esittelivät kultaisen stech -asun, jonka haaroissa töröttävästä suuresta falloksesta työnantaja saattoi digitaaliselta näytöltä seurata työntekijöitään. (The Yes Men kotisivut)

Tällä hetkellä ryhmä toimii laboratoriona, joka suunnittelee muiden aktivistien toiminnan tukemiseksi räätälöityjä kampanjoita. (The Yes Men Lab kotisivut)

Julkisen performanssitaiteen lakia rikkovista muodoista tulee mieleeni esimerkki venäläisestä Pussy Riot –ryhmästä, joka helmikuussa 2012 esiintyi Venäjän ortodoksisen kirkon Kristus Vapahtajan katedraalissa Jumalanäiti, karkota Putin –nimisellä punk-rukouksellaan. Ryhmän kolme jäsentä tuomittiin 17.8.2012 kahdeksi vuodeksi vankeuteen uskonnonvastaisesta huliganismista. (Helsingin Sanomat 17.8.2012)

Edellä mainitut esimerkit ovat vain marginaalinen katsanto maailman julkisissa tiloissa tapahtuvaan taiteeseen. Niiden avulla voidaan kuitenkin jo tarkastella yleistä suhtautumista julkisessa tilassa tapahtuvaan toimintaan, joka Anderssonin sanoin ”-- nostaa esiin kiperiä kysymyksiä niin yksilöllisen ilmaisunvapauden ja demokraattisen enemmistövallan jännitteisestä suhteesta kuin visuaalisesti kauniin elinympäristön kulttuurisesti legitiimistä määrittelystä” (Ridell ym. 2009, 27).

Helsingissä graffititaiteelle on monitoimisella kulttuurialueella Suvilahdessa pysyvä seinä, jossa spray-maalia saa kuluttaa laillisesti. Julkisen taiteen kiisteltyjen muotojen, kuten graffititaiteen tai elävän musiikin löytäessä luvalliset kanavansa, ne mielestäni muuttavat muotoaan salassa kyhätyn manifestin luonteestaan. Viranomaiskannatus on kuitenkin välttämätön tuki Suomen kaltaisessa sääntöyhteiskunnassa, mikäli sanomansa tahtoo saada kuuluviin muillekin, kuin saman asian kannattajille.

4.1 Sosiaalinen vuorovaikutus kulttuurina Helsingissä

Vaikuttaisi siltä, että osa Helsingissä asuvista ihmisistä on alkanut tiedostaa kaupunkitalan olevan pitkälti anonyymin markkinatalouden hallussa. Vastapainoksi taide ja kulttuuri ovat jossain määrin löytäneet paikkansa kaupunki-ilmaston kriittisinä aktioina, operaatioina ja hännäjinä.

Osa Helsingissä asuvista taas tuulettaa kaupungin tunnelmaa eurooppalaisessa hengessä. Vapaammalle kaupunkikulttuurille ja vuorovaikutuksen mahdollistamiselle tilaa raivaavat esimerkiksi erilaiset vapaaehtoisvoimin ja viranomaisten valvonnan alla järjestetyt tilanvaltaustapahtumat, kuten päivän pituinen musiikkifestivaali Kallio Block Party Helsingin Kalliossa, joka on yksi Kallio-liikkeen toimintamuodoista. Kallio -liikkeen yhteisön perustaja Erkki Perälä on muun muassa kaupunkiaktivisti ja vihreiden puoluevaltuuskunnan varapuheenjohtaja, joka suunnittelee Kallio-liikkeelle omaa toimistoa, josta käsin kaupunginosavaltuusto voisi suunnitella ja toteuttaa lähidemokratiaa Kalliossa. ”Kallio-liike on Kallion liepeillä asuvien, työskentelevien ja oleilevien puoluepoliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton yhteisö” (Perälä 2012).

Kesällä 2012 vaikutti siltä, että Helsingissä julkinen tila tavoitteli jonkinlaista yhteisöllistä olohuonemaisuutta World Design Capital 2012 -nimikkeensä ansiosta. Mielestäni on harmillista, että nimike teki Helsingin kaupungista tuotteena elitistisen, sen sijaan, että taiteen ja suunnittelun monimuotoisuus olisi kukoistanut rohkeasti Helsingin kaupungissa.

4.2 Kutsuva kaupunkitaide -kurssi

Osallistuin Metropolia Ammattikorkeakoulun tarjoamalle kesäkurssille nimeltä *Kutsuva kaupunkitaide*, joka toimi impulssimateriaalina opinnäytetyölleni. Kurssi alkoi 28.5.2012 ja lähiopetus päättyi 9.6.2012. Itsenäinen työskentely kurssilla muotoutuneiden projektien parissa jatkui kuitenkin 29.6 asti. Kurssia veti Tuukka Tiihonen, joka opiskeli Teatterikorkeakoulun teatteripedagogian maisteriohjelmassa viimeistä vuottaan.

Kurssi oli ansainnut innovaatiokurssi -nimikkeensä siitä, että sen aikana toteutettiin kaupunkitaiteen konseptissa markkinointivälineitä Metropolia Ammattikorkeakoulun tuottamaan *Koko kaupungin V* -kesäteatterinäytelmään. Esitys perustui Aapelin eli Simo Puupposen lastenkirjaan *Koko kaupungin Vinski* vuodelta 1954 ja sen ohjasi esittävän taiteen koulutusohjelman ohjauksen opettaja Hannu Raatikainen.

4.3 Kurssilla

Kurssin alussa Tiihonen avasi kaupunkitaiteen käsitettä omasta näkökulmastaan. Hän pyysi ryhmän jäseniä pitämään mielessä, että tärkeitä elementtejä ideoinnissa ovat paikkalähtöisyys, fyysisyys ja visuaalisuus. Hän korosti, että tarkastelussa ovat Helsin-

gin kaupunki ja sen sosiaaliset, yhteiskunnalliset sekä luonnontieteelliset ilmiöt. Kurssin tuotosten ideologiaksi hän nimesi ihmisten energisoimisen ja piristämisen epäsuoran tavoittelun. ”Olen tutkimusmatkalla kuten te muutkin, joten ideoiden ja rohkeuden tulisi nousta ensisijaisesti ryhmästä” (Tiihonen 2012). Esittelen seuraavaksi kurssin käynnistävät harjoitteet ja avaan niitä työkaluja, joita kurssi minulle antoi itsenäistä työskentelyäni ajatellen.

4.4 Soolo

Kurssin ensimmäinen itsenäinen tehtävä oli viisiminuuttinen tilalähtöinen sooloesitys, jossa tekijän tuli paljastaa jotain uutta itsestään muulle ryhmälle. Tunnin aikana suunnittelimme henkilökohtaisuuteen pyrkivät demot, jotka katsoimme valmistelujen jälkeen.

4.5 Kauppakeskus

Iltapäiväksi suunnittelimme keikkamuotoiset improvisaatio -esitykset Arabian kauppakeskukseen. ”Keikkamuoto tarkoittaa sitä, että tekeminen on auki yleisölle ja osallistaa heitä myös itse toimintaan. Tarkoitus ei siis ole ottaa roolin suojaa, vaan mennä omana itsenä improvisoimaan” (Tiihonen 2012).

Valitsimme pienryhmässä tehtävällemme seuraavan muodon:

1. Kysymme kauppakeskuksessa olevilta kiireettömän näköisiltä henkilöiltä, voisivatko he lahjoittaa meille yhden ajatuksen päivästä.
2. Pyydämme saada tehdä näkyväksi heidän ajatuksensa.
3. Myönteisestä vastauksesta improvisoimme ryhmässä esityksellisen lahjan vastaajalle.

Toinen ryhmä teki kauppakeskus -tehtävän impulssisanojen pohjalta. Ohikulkijoilta pyydettyt sanat synnyttivät improvisoituja draamallisia kohtauksia kauppakeskukseen ja sen etupihalle. Molemmat ryhmät tekivät harjoitetta kauppakeskuksessa 20 minuuttia, jonka jälkeen keskustelimme huomioista.

4.6 Ympäristön huomioiminen ja muokkaaminen

Kurssin toisena päivänä Tiuhonen teetti kaksi harjoitetta, jotka veivät kohti toisin näkemisen harjaannuttamista ja tilan mahdollisuuksien oivaltamisen taitoa.

1. Muokkaa tila toiseksi konkreettisesti
2. Muokkaa tila toiseksi tunnelmaltaan

Ks. Liite 2.

4.7 Derivé -harjoite

One of the basic situationist practices is the *dérive*, a technique of rapid passage through varied ambiances. *Dérives* involve playful-constructive behavior and awareness of psychogeographical effects, and are thus quite different from the classic notions of journey or stroll. (Debord 1958.)

Dérivessä heittäydytään tiedostamattomien psykomaantieteellisten reaktioiden valtaan ja kuljetaan, minne mieli tekee. Tarkoituksena ei ole erityisesti päästä mihinkään, vaan harhailla, tutkia paikkojen ja tilan aiheuttamia tunnelmia sekä sitä, millaisia reittejä ja tilanteita kaupunkimiljöön aiheuttamat psykomaantieteelliset reaktiot luovat. Toisaalta prosessia pitää jossain määrin hallita tietoisesti, ett eivät reitit tai paikat muutu tavallisiksi ja rutiininomaisiksi, vaan ovat aina yllättäviä ja auttavat tiedostamaan kaupunkimiljöön eri osia uudella tavalla, uudessa kontekstissa. (Debord 1958.)

- Ajelehti jonnekin, missä on ihmisiä
- Ota mukaan vain välttämätön: ei rahaa
- Ota mukaasi kynä ja paperi
- Ajasta herätyskello hälyttämään 60 minuutin päästä aloituksesta
- Älä ota kontaktia muihin ihmisiin
- Älä pysähdy pitkiksi ajoiksi
- Kirjaa sanoja ja assosiaatioita ylös
- Älä suunnittele. Mikäli huomaat tekeväsi päätöksen harhaillessasi, toimi toisin.
- Kellon hälyttäessä, palaa alkupisteeseesi
- Pura tehtävä kirjallisesti
- Mitä näit? Mitä et nähnyt? Mikä vahvistui ajatuksissasi tai ideoissasi?

4.8 Näkymätön markkinointi

Kurssin aikana suunnittelimme markkinointivälineitä Metropolia -teatterin kesäteatterissa 2012 kesällä esitettävään Koko kaupungin V -näytelmään. Esiityksen ohjaaja Hannu Raatikainen antoi palautetta ideoistamme, jotka toteutimme pienryhmissä.

Ks. Liite 4.

4.9 Kurssin tarjoamat eväät

Kurssin alkupään lähiopetus tarjosi minulle päivittäistä virikettä kohti tilallista, ajallista ja sosiaalista laajentamista. Keskityin näkemään julkisen tilan täynnä mahdollisuuksia. Kurssin aikana oivalsin, että minun missioni kaupunkitaiteen parissa on tuoda kaupunkitaiteen käsite lähemmäs arkitodellisuutta. Pyrin siihen, että ihmisten välisen vuorovaikutuksen kapasiteetti pääsisi esiin sosiaalisten konventioiden alta ja siihen, että yhä useammat ihmiset käyttäisivät mielikuvitustaan vuorovaikutuksellisin tavoin julkisessa tilassa.

Kurssin aikana tarkastelin myös omia työtapojani. Minulle on tärkeää, että tekijä uskoo tekemiseensä. Ryhmätyössä tämä korostuu, kun tekijöitä on monta ja motivoituneiden tekijöiden työpanoksen rekeen saattaa toisinaan rojautaa epämotivoituneiden talja. Itsenäisessä työskentelyssä nautin vapaudesta ja vastuusta, mutta kaupunkitaidetta ajatellen tällöin puuttuu jaettu näkökulma sekä suunnittelun että toteutuksen aikana. Kurssin aikana yksin työskennellessäni huomasin, että toteutuksen fokus on pikemminkin omissa tarpeissani, eikä julkisen tilan, ihmisten ja ilmiöiden tarpeissa, kuten soisin sen olevan.

Hyvä suunnittelutyö, tekemisen tarpeellisuuden ja tarkoituksen määrittely sekä keskustelu nousivat tärkeiksi kurssilla. Minulle on myös merkityksellistä, että tekijöillä on mieliteidensä lisäksi valmius toteuttaa ryhmän ideoita ennakkoluulottomasti. Epäily ja vähättely kuluttaa kokemukseni mukaan enemmän voimavaroja kuin raataminen ja positiivisuus. Toteuttamisen jälkeen vasta voidaan olla jotain mieltä siitä, onnistuttiinko tavoitteissa vai ei. Oman kaupunkitaitteeni luonnehdinta muodostui kurssin aikana ja sen ansiosta. Seuraavassa kappaleessa kuvailen kurssin aikana toteutettujen kaupunkitaideteosten elinkaarta ja kurssin toteutumista suhteessa omaan missiooni.

5 Kaupunkitaidetesteni

Kurssilla tarjoutui mahdollisuus kokeilla omien ideoiden toteuttamista julkisessa tilassa. Tämä mahdollisuus ihmisellä on aina tarjolla, mutta julkisesti ”toisin toimimisella” on omat haasteensa. Osallistuin kurssilla toisten ryhmän jäsenten suunnittelemiin kokeiluihin sekä suunnittelin itsenäisesti omia projekteja. Tarkoitukseni oli kokeilla löytää Helsingin kaupungin mahdollisuuksia, toimia jo olemassa olevissa rakenteissa uudella tavalla ja tuoda kaupunkitaitteen käsite lähemmäs arkitodellisuutta. Alla esittelen minua kiinnostaneet teemat ja niihin kurssilla toteutettuja kokeiluita.

5.1 Statukset

Julkisen paikan koodi ja sen konseptissa syntyvät minäkuvat ovat kiinnostaneet minua aktiivisesti vuodesta 2008 lähtien. Mielestäni julkisessa tilassa vallalla näyttäisi olevan taipumus itsensä ulkoistamiseen kasvoiksi (Alasuutari 2007), jotka säilytetään näille kasvoille ominaisella toiminnalla. ”Kasvot ovat se sosiaalinen arvostus, jonka henkilö saavuttaa sen kautta, millaisena muut olettavat hänen pitävän itseään” (Alasuutari

2007, 125). Sosiaaliin kasvoin kuuluu nähdäkseni koko ulkoinen olemus, eleet, eleet, puhe, käyttäytyminen, reaktiot, vaatteet ja tyyli. Statukset, eli sosiaalisen arvojärjestelmän roolit, syntyvät mielestäni onnistuneista kasvoista. Statuksilla on tarkkailemieni toimintamallien mukaan valtavasti vaikutusta sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja yksilön valtaan julkisessa tilassa.

Kirjassaan Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus Alasuutari kirjoittaa persoonallisuuden kehittymisestä sosiaalisena ilmiönä modernissa yhteiskunnassa. Tutkijoiden mukaan muuttuvat käsitykset persoonallisuudesta ovat sidoksissa kaupungistumiseen ja kapitalistisen talousjärjestelmän nousuun. Uusi yhteiskuntajärjestelmä on vahvasti visuaalinen, jossa aineelliset olot, niiden yltäkylläisyys tai puutostila, eivät kuitenkaan välttämättä sido yksilöä ja tämän habitusta. Sosioekonomista ilmentymäänsä eli sosiaalisia kasvojaan voi muokata. Varsin havaittavaa tämä on turvallisessa ja moraalilaisessa yhteiskunnassa. On oletettavaa, että mitä turvatummat aineelliset olot yksilöllä on, sitä enemmän hänelle jää aikaa toiminnalle, jonka tarkoitus on jokin muu kuin hengissä pysyminen. Hän voi esimerkiksi rakentaa omaa minäkuvaansa.

Kuvio 1. Mikä on sallittua, kun näyttää varakkaalta?

5.2 Yllättävä kohtaaminen

8. kesäkuuta keskustelemme ryhmässä julkisen tilan statuksista ja niiden koodistoista, jotka kaupungissa voi nähdä ja myös tuntee eräänlaisella modernin ihmisen kylkiviivaistilla. Olemme yhtä mieltä siitä, että eri statuskoodistoista olevat ihmiset eivät usein kohtaa toisiaan julkisessa tilassa. Haluaisimme paljastaa toimintaamme todistaville ihmisille heidän omat asenteensa yksilön ulkoista olemusta kohtaan. Fokus ensimmäisessä statuskokeiluissamme on onnellisuuden suhde yleiseen solidaarisuuteen yli sosioekonomisten koodistorajojen.

Pukeudumme koulumme puvustossa kolmeen eri tyyliin. Yksi meistä pukeutuu lähiöalueelta lainattuun vaatetyyliin, josta saa vaikutelman, että vaatteet on kierrätetty perheessä useaan kertaan. Yksi pukeutuu epäsiististi ja paljastavasti mustaan ja aniliinin-punaiseen, hiukset ja meikit levällään. Kolmas ehostautuu varakkaan oloiseksi jakku-asulla, korkokengillä, meikeillä ja suurilla aurinkolaseilla.

Valmistelemme kohtausten, jossa ulkoisesti varakkaan näköiseksi pukeutunut henkilö huomaa kassalla lompakkonsa olevan täysin tyhjä. Epäsiistin oloinen punkkari tarjoutuu hetken kuunneltuaan maksamaan odottavat ostokset. Nämä kaksi henkilöä ovat hetken vuorovaikutuksessa keskenään arkisessa kauppajonossa, jossa muutoin olisivat olleet toisillensa näkymättömiä. Henkilöt jatkavat matkojaan omiin suuntiinsa.

Sivusta tilannetta seurannut kollegamme sanoo jälkeensä näytellyn tilanteen jääneen melko lailla pieneksi. Huomiota olisi pitänyt herättää uskaliaammin. Itsekin panin merkille, ettei kassatyöntekijä ollut niinkään ihmeissään rahvaanoloisen punkkarin anteli-aasta elkeestä, kuin huolestunut työpisteellensä kasvavasta jonosta.

Tällaisten sosiaalisten interventioiden reaktioista on vaikea saada informaatiota. Yhden henkilön tulisi jäädä tarkkailemaan intervention vanaveteen syntynyttä tilannetta, sillä ihmismieli tarvitsee usein hieman aikaa uskaltaakseen olla jotain mieltä. Tarkkailija voisi kysyä paikalla olojoilta, mistä tapahtuneessa oli kysymys. Tällöin saataisiin empiiristä materiaalia siitä, millaisia ajatuksia tämän tapainen toiminta herättää julkisessa tilassa.

5.3 Erikoinen pari

Toinen samana päivänä toteuttamamme interventio nousi aiheesta gay -parit. Edellisellä päivänä Helsingin Sanomissa uutisoitiin, että Tanskan taannoisen lakimuutoksen jälkeen Suomi on ainoa Pohjoismaa, jossa homo- ja lesbopareilla ei ole mahdollisuutta solmia avioliittoa. (Helsingin Sanomat 7.6.2012)

5.4 Varakkaat nuoret

11.kesäkuuta. Pukeudumme jälleen koulumme puvustosta etsimiimme vaatteisiin, jotka edustavat korkeatuloisen henkilön tyyliä. Ulkoasumme on huoliteltu meikkiä ja hiuksia myöten, eikä mukanamme ole mitään ylimääräistä. Tarkoituksenamme on vaikuttaa uskottavasti varakkailta, jotta suunnittelemamme, pidäkkeetön ja ulkoasumme kanssa ristiriidassa oleva käyttäytymisemme aiheuttaisi mahdollisimman aidon hämmennyksen katselijoissa. Pyrimme tutkimaan toiminnallamme sitä, mikä on sallittua ja kenelle julkisessa tilassa.

Kuvio 2. Habitus vs. käyttäytyminen

5.5 Statuksen pudottaminen

Päivän päätteeksi kokeilemme vielä statuksen vaihtoa kadulla. Molemmiin puolin Mannerheimintietä seisoo ylemmän keskiluokkaisesti pukeutunut henkilö. Henkilöt alkavat riisuutua yhtä aikaa, vaihtaakseen vaatteensa omiin, vähemmän huomiota herättäviin vaatteisiin.

5.6 Sallitun paljastaminen

”Herpaantumaton, kaikkialla läsnä olevan tarkkailu ja kontrollointi tallentaa käyttäytymistä, eivätkä siltä säästy edes kaikkein lainkuuliaisimmat kansalaiset” (Alasuutari 2007, 156).

Julkisessa tilassa esiintyy useita näkyviä kieltoja. Jo peruskoulussa opitaan esimerkiksi liikennemerkkisäädökset, joiden perusteella julkisessa liikenteessä kaikilla on samat lähtökohdat ja näin ollen turvallista matkustaa. Näkymättömät säädökset taas ohjaavat käyttäytymistämme ja ne perustuvat kuulopuheisiin, oletuksiin sekä vanhemmilta tai muilta auktoriteeteilta omaksuttuun tietoon. Niiden oletettu tarkoitus on varmasti myös tarjota ihmisille samat lähtökohdat, edistää sosiaalista tasa-arvoisuutta, turvallisuutta ja viihtyisyyttä julkisessa tilassa. Näitä voivat olla esimerkiksi tunteisiin, äänen käyttöön ja muuhun itseilmaisuun liittyvät sosiaaliset suositukset. Usein nämä kirjoittamattomat suositukset kuitenkin peittävät alleen paljon sellaista, mikä olisi sallittua, mutta mistä ei puhuta. Niiden harjoittaminen ei ole loogista toimintaa. Esimerkiksi diskossa tanssiminen olisi loogista, mutta kauppakeskuksessa tanssiminen on ympäristön normeihin ja paikan erityispiirteisiin nähden epäloogista.

Tietoisuus ympäristön hypoteettisista kielloista auttaa minua löytämään sen, mikä on sallittua. Pyrkimykseni ei ole romuttaa julkisen toimivaa käyttäytymisnormistoa kaaosmaiseen tilaan, vaan tuoda esille niitä mahdollisuuksia, jotka olisivat kaikille sallittuja.

Kuten jo aiemmin painotin, luemme kaikkea ympärillämme tapahtuvaa suhteessa ympäristöön. Ihmisiltä odotetaan sitä, että he ovat tietoisia ympäristön säännöistä ja yksilö voi jopa kokea, että häneltä vaaditaan yhteisöön kuulumista. 1900-luvun anarkisti Emma Goldman kirjoittaa, kuinka ” -- yksilö ja yhteisö ovat iät ja ajat käyneet leppymättömästi taistelua yliherruudestaan kilpaillen, sillä ne kumpikin ovat olleet sokeita toisen arvolle ja merkitykselle” (Goldman 1911, 30). Alasuutari nimeää modernin ihmisen todelli-

suuden uudeksi järjestelmäksi ja painottaa, että sen koossapysyminen perustuu lainsäädäntöön ja sen kasvottomaan valtaan. (Alasuutari 2007,156.)

Lainsäädännön lisäksi mielestäni järjestystä pitää yllä kansa itse, käyttäen paheksuntaa väkevänä järjestyksenvalvojana. Alasuutarin näkemyksen mukaan moderni sosiaalinen kanssakäyminen näyttäisi perustuvan järjestäytyneelle ja toimivalle kokonaisuudelle, jossa biologia ja geenit ovat väistyneet taka-alalle kulttuurisen adaptaation tieltä. Usein julkisessa tilassa ihmiset eivät halua tulla huomion keskipisteiksi, sillä tällöin he poistuvat hetkellisesti yhteisöstä. Julkisessa tilassa konventioista poikkeava toiminta on harvinaista, sillä sen etsiskely herättää välittömästi huomiota.

Ajattelen, että kaupunkitaide voi paljastaa sen, mikä on sallittua. Minulle kaupunkitaide on väite yhteiskunnasta ja se voi paljastaa esimerkiksi yksilön ja yhteisön välisen taistelun sekä vallitsevien olosuhteiden sisällä elävät mahdollisuudet, jotka eivät ole laittomia. Toteutan sallitun paljastamisen ideoita arjessani. Kokeilu on yhä käynnissä marraskuussa 2012.

Ks. Liite 4.

5.7 Näkymätön tila

Idea sai alkunsa erään kurssilaisen sanoista: ”Mitä ihmiset tekisivät, jos saisivat olla näkymättömiä kaupungissa? ” Tällöin sosiaaliset normit eivät koskisi heitä ja ainoa oikeaa ja väärää kirkastava tekijä olisi henkilön omatunto. Päätin kokeilla luoda näkymättömän tilan julkiseen tilaan. Näkymättömyys on tässä kokeilussa uskon varassa oleva asia.

Näkymättömän tilan luomisessa minua kiinnostaa häivyttää niin sanottu ulkoinen silmä, joka seuraa yksilön käyttäytymistä urbaanissa ympäristössä. Ulkoinen silmä vahtii sääntöjen ja oikeudenmukaisuuden toteutumista. Tästä syntyy vaikutelma ulkoisesta minästä, jonka esittäminen on julkisessa tilassa jo täysin luonnollista ja odotettavaa.

Kuvio 3. Näkymätön tila Rautatientorilla kesällä 2012

”Ulkoinen silmä tekee kaikesta esitystä, speaktaakkelia” (Debord 1989). Esteettinen rekisteröinti informoi skannaajaa kohteen statuksesta, arvomaailmasta, muodikkuudesta, työpaikasta ja itsetietoisuudesta.

5.8 Konkreettinen näkymätön tila

4. kesäkuuta 2012 näkymätön tila näyttäytyi ensimmäistä kertaa Hakaniemen ympyrätalon edessä. Rajasin maalarinteipillä maahan suuren neliön muotoisen alueen, jonka sisään asetin maahan kaksi vilttiä. Alue oli keskeisellä kulkureitillä, jonka vuoksi ohikulkijan tuli tehdä päätös alueen lävistämisestä, ignoroimisesta tai sen läsnäolon kyseenalaistamisesta. Luin kirjaa, kirjoitin muistiinpanoja sekä keskustelin niiden henkilöiden kanssa, jotka astuivat alueen sisäpuolelle ja aloittivat itse keskustelun. Maahan asettamillani pahvikylteillä luki kuudella eri kielellä: Alueen sisäpuolella olet näkymätön sen ulkopuolella oleville.

5.9 Näkymättömän tilan ideologia

Minulle näkymättömän tilan toimintaperiaatteet olivat seuraavat:

1. Tämä ei ole esitys. Tärkeää on se, mitä päässäsi tapahtuu juuri nyt. Ole tietoinen siitä.
2. Tee sitä, mitä mielesi tekee.
3. Usko siihen, että sinua ei nähdä. Se on ainoa keino olla rauhassa.

Näkymättömän tilan päämäärät:

1. Ihmisten kohtaaminen yksityisesti julkisessa tilassa
2. Omat ajatukseni ja niiden argumentoiminen kysyttäessä
3. Ihmisen kohtaaminen itsensä kanssa

Uskokaa pois, on todellakin samantekevää, oletteko kanssani samaa vai eri mieltä. Koska samaa ja eri mieltä oleminen liittyy sanoihin, käsitteisiin ja teorioihin, niillä ei ole mitään tekemistä totuuden kanssa. Totuutta ei voi koskaan ilmaista sanoin. Totuus nähdään välähdyksenomaisesti tietyn asennoitumisen seurauksena. (de Mello, 19).

Ks. Liite 5.

6 Minun kaupunkitaiteeni

Suomalaisen tanssitaiteilijan Hanna Brotheruksen ja argentiinalaisen kirjailijan Jorge Luis Borgesin innoittamina pyrin toimimaan siitä ajatuksesta lähtien, että kaikki ovat ihmisyydeltään samanarvoisia ja mielenkiintoisia ja jos jotain hyvää ilmenee, sitä ei omista kukaan.

Harri Anderssonin julkisen tilan määritelmää mukaillen, minulle kaupunkitaide on fyysisen kaupunkitilan rinnalle syntynyt elämyksellinen julkinen tila, joka ottaa olemassaolollaan kantaa ilmiöihin, kuten esimerkiksi visuaalisuuden ja materialistisuuden ylivaltaan. Minulle kaupunkitaide edustaa tahallista positiivista provokaatiota. Ajattelen sen hännäämisenä, yllyttämisenä ja mielen kiihottamisena. Provosoitaessa tuodaan esille jokin asia, aihe, väite, syytös, johon provokaatiota tavoittelevat eivät suhtaudu neutraalisti. Provokaatiolla voi olla mielestäni negatiivinen tai positiivinen ilmenemismuoto, mutta se ei koskaan ole neutraalia.

Positiivisella provokaatiolla en tarkoita hymyilemistä, pirteyttä, iloisuutta tai ympäristöstä riippumatonta keveyttä, vaan tiedostavaa suuremman hyvän tavoittelua kaikissa teoissa. Kaupunkitaiteeni tarkoitus on provosoida ajattelua, ymmärrystä ja suvaitsevaisuutta sekä tehdä ihmiset tietoisiksi niin julkisen tilan kielloista ja oikeuksista, kuin omasta käyttäytymisestään siellä. Kaupunkitaiteeni on tarkoitus havahduttaa ihmiset omaan valinnanvapauteensa.

Kutsun toimintaani kaupunkitaiteeksi kuitenkin vain kysyttäessä. Pääosin siitä syystä, että sana on vielä niin tuntematon ja hämmentävä, että sen mainitessani minun yleensä annetaan jatkaa puuhiani. Henkilökohtaisella tasolla toimintani on minulle kuin hengittämistä, kuten esimerkiksi tanssiminen kauppakeskuksessa tai kaduilla, akrobatia kirkon portailla, kiipeily kaupungintalon seinässä, makoilu tiellä ja muu urbaanien tilojen fyysinen hahmottaminen. Toisaalta se voi olla esimerkiksi hyvien tekojen toteuttamista tuntemattomille tai illallisen kattaminen kadulle.

Toimintani taustalla vaikuttaa ajatus siitä, ettei ihmisen ole tarkoitettu elää normeihin supistettua elämää. Normit ovat osa keinotekoisia vuorovaikutusta, jossa inhimillinen vaikuttuminen, oikeudentaju, avunanto, luottamus ja tasa-arvo ovat hautautuneet analyttisen spekulatiivisuuden, kilpailun aiheuttaman paremmuusvertailun sekä häpeän pelon alle. Kirjailija ja suomentaja Matti Rossi sanoo prologissaan argentiinalaisen Jorge Luis Borgesin kirjaan *Haarautuvien polkujen puutarha*, että ”järjestelmät ovat kuin ilmaan jääneitä bumerangeja, itsessään täydellisiä, mutta koskematta mitään tai ketään” (Rossi 1969, 11).

Lampinen muotoilee opinnäytetyössään ajatuksiaan kaupunkitaiteesta.

Mielestäni kaupunkitaiteen ydin ei ole positiivisuus, vaan operoiminen hyvällä on yksi kaupunkitaiteen keinoista nostaa esiin mahdollisuuksia sekä toisaalta myös epäkohtia ja mahdollisuuksia muutokseen. (Lampinen 2011, 43)

Olen hänen kanssaan samaa mieltä. Julkisessa tilassa esitykselliseen toimintaan liittyy pitkälti väkinäisyyden ja liioittelun leima, joka estää suuremman hyvän argumentointia. Tästä syystä toimintaa tulee suunnitella mielestäni sen vastaanottamisen kautta. Mikäli taideteoksessa tai taiteen nimissä tapahtuvassa toiminnassa ei ole mitään tunnistettavaa sen vastaanottajille, vastaanotto on hyvin todennäköisesti kielteinen. Julkisessa tilassa voi ihmisille eli kokijoille tarjota mahdollisuuden valita toisin, mutta heidän valintaansa ei voi tehdä heidän puolestaan. Elokuvaohjaaja Andrei Tarkovski ilmaisee ajatukseni tarkasti elokuvassa *A Poet in the Cinema*:

We must live our own experiences, we cannot inherit them. It's impossible to impose our experience on other people or force them to feel suggested emotions. Only through personal experience we understand life. (Tarkovski, 1983)

On mielestäni yllättävää, miten vähän valtaa kaupunkilaisella on kaupunkisuunnitteluun. Miksi kansalta ei kysytä, laitetaanko julkisivut täyteen mainoksia vai ei? Miksi julkisessa tilassa olevilla ihmisillä ei ole valtaa päättää, mitä tila viestittää? Mitä esimerkiksi Helsingin kaupunki haluaa viestittää julkisen tila kaupallisilla ratkaisuilla? Usean eurooppalaisen kaupungin ydinkeskustassa vaikuttaa siltä, että inhimillisen vuorovaikutuksen sijaan elämisen painopiste on tuotannon, kulutuksen ja vaihdon vuorovaikutuksessa. Nähdäkseni kaupallisuuden ensisijaisuus julkisessa tilassa kärjistää eroa niiden välillä, joilla on varaa tuon speaktaakkelin ihmisyyteen ja niiden, joilla ei ole.

Julkisen tilan luova käyttö Madridilaisella aukiolla auttoi minua näkemään julkisen tilan täynnä mahdollisuuksia, jotka ennen olivat olleet valvonnan ja toimintaani jäsentävien normien alla piilossa. Ymmärsin eläväni vaisua ihmiselämää, jonka arjessa toimintaani, tekojani ja jopa ajatuksiani säätelin absurdien kieltojen mukaiseksi. Rajoitukseni perustuivat ainoastaan toisten ihmisten sanattomalle palautteelle ja oletetulle paheksunnalle. Ryhdyin käyttämään julkista tilaa toisin. Toimintani kumpusi tarpeesta kokea enemmän ja mahdollistaa se myös muille tuomalla esille sen, mikä on sallittua.

6.1 Miksi aikuinen ei leiki julkisessa tilassa?

Julkisessa tilassa leikkiminen on aina käsillä oleva mahdollisuus. Julkileikkijöiden huomattava vähyys Suomessa on ajanut minut pohtimaan leikkimättömyyteen vaikuttavia sosiaalipsykologisia tekijöitä.

Kysellessäni kesällä 2012 kohtaamiltani aikuisilta syitä heidän leikkimättömyyteensä, eli siihen, että he toimivat lähes aina vakiintuneiden rutiiniensa mukaisesti, esittämänsä argumentit olivat hämmentyneitä, halveksuvia ja ärtyneitä. Minä siinä kyselin tyhmiä. Vasta-argumenttinsa leikkimiselle olivat usein pinnallisuuksien tai ennakkoluuloisten ja hatarien määritelmien varassa. Kyseiset henkilöt eivät voineet sanoa kokeilleensa leikkimistä käytännössä, perehtyen sen lähtökohtiin, vaikutukseen ja henkilökohtaiseen merkitykseen tai merkityksettömyyteen, vaan puhuivat olettamuksista ja itsestään selvyyksistä; sellaisista esteistä kuten aikuisuus, älykyys ja sosiaaliset suhteet.

Käyttäytymismallien kyseenalaistaminen on raskasta ja useimpien mielestä ehkä myös tarpeetonta. Tietoinen ja systemaattinen mahdollisuuksilla leikkittely, eli toisin toimiminen ei varmastikaan ole jokaiselle ihmiselle tarpeellista. Voi olla, ettei toisin toimiminen tuo yksilölle edes ajatuksen tasolla mitään niin mielekästä, kuin mitä hän jo kokee elämässään. Elämän mielekkyys voi myös tulla muista kokemuksista tai ehkä yksilö eivät halua edes elää mielekästä elämää. Niin tai näin, julkisessa tilassa vallitsee sosiaalinen järjestys, joka pohjautuu monimutkaisiin yhteiskunnallisiin, kulttuurisiin ja sosiaalisiin kerrostumiin, joihin jokaisen on väistämättä oltava jotakin mieltä.

Painetun tiedon lisäksi kasvatusten tukihenkilönäni on toiminut Mikko Annala, joka on 25-vuotias oululaislähtöinen kirjailija sekä sosiaalipsykologian opiskelija Helsingin yliopistossa. Kommenttinsa ovat 27.6.2012 lähetetystä sähköpostiviestistä, jossa hän vastaa vapaamuotoisesti kysymykseen: Miksi aikuinen ei leiki julkisessa tilassa?

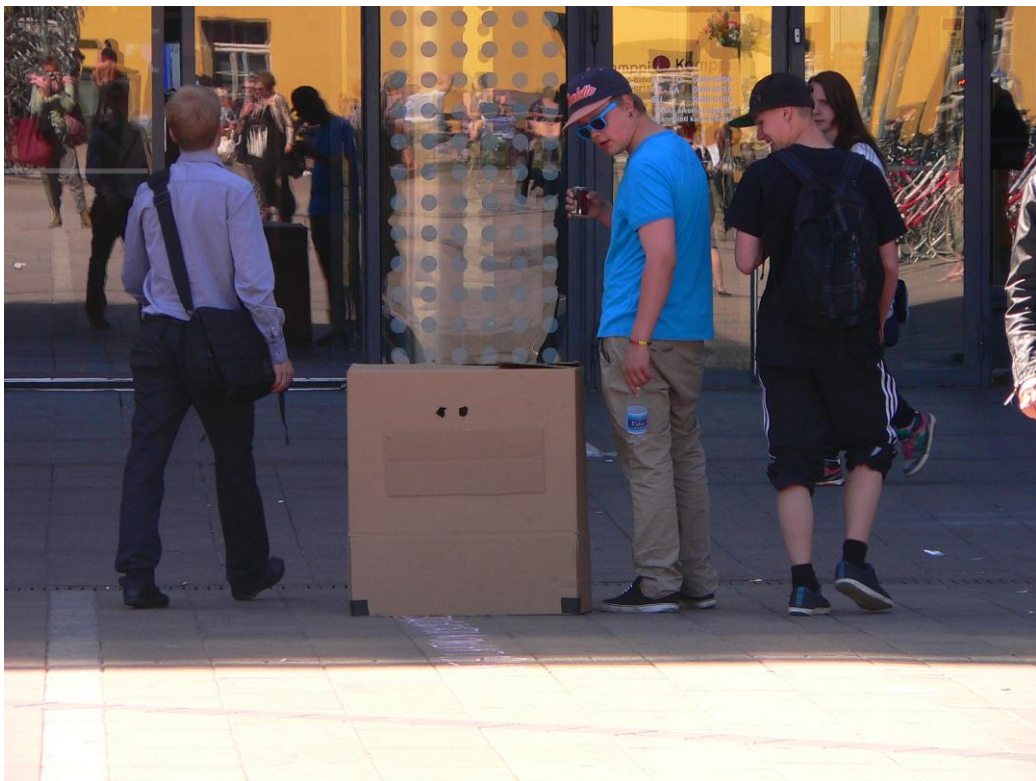
6.2 Mitä tarkoittaa leikkiminen?

Jotta voidaan miettiä miksi joku ei leiki, täytyy ensin määritellä, mitä tarkoitan tässä yhteydessä leikkimisellä. Leikkimisellä tarkoitan pääasiassa mielikuvituksellisen älyn vapauttamista. Sitä, että esimerkiksi koiraa taluttaessa ei vain taluta koiraa, vaan antaa koiran johdattaa läpi valitsemansa ulkoilureitin, jonka varrella jokaiselle koiranomistajalle sanoo jotain ystävällistä. Puhun siis leikistä ilman aineellista tulosta tai paremmuusjärjestystä. Pidän mukana ajatuksen leikin julkisuudesta, leikkiessä nähdyn tulemisesta tai leikissä syntyneen asian julkituomisesta. Leikkiminen on kuitenkin enemmän sisäsyntyistä, kuin ulkokohtaista.

Julkisessa tilassa leikki voi olla yhteisöllistä tai yksityistä sekä yleensä ei-kilpailukeskeistä ja välineetöntä, kuten kiipeäminen, juoksentelu, piiloon meneminen, hippa, roolileikit, mielikuvituksen käyttäminen, luominen tai ajatusmatkustelu, joiden ensisijainen tarkoitus on kuluttaa aikaa, olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, tutustua, tuoda esiin ajatusmaailmaansa yhteisössä tai itsekseen. Minulle johdonmukainen toiminta ei sulje pois mahdollisuutta leikkiä.

Kuvio 4. Mielikuvitus julkisena leikkinä

Kuvio 5. Performatiivinen julkinen leikki

1

Kuvio 6. Yhteisöllinen julkinen leikki

Kuvio 7. Tunnistettava ja nostalginen julkinen leikki (peilileikki)

6.3 Leikin esteet

”Se, mikä luo yhteiskunnan abstraktin vallan, luo myös sen konkreettisen vapauden puutteen” (Debord 2005, 25).

Leikkimistä pidetään hauskanpitona ja Suomessa aikuisen rooli on nähdäkseni melko vakava. Aikuisen elämä on vakavaa, työnsä vaatii vakavuutta, ongelmansa ovat vakavia ja hauskansakin on usein vakavaa. Vakavuuteen liittyy vakaus ja johdonmukainen toiminta. Mitä pidempään kykenee toimimaan elämässään johdonmukaisesti ja suunnitelmallisesti, sitä vakaampi henkilö on kyseessä. On inhimillistä keikahtaa välillä ja menettää elämänsä hallinta hetkellisesti, mutta vakauden rakenteet on regeneroitava mahdollisimman nopeasti. Aikuisen ihmisen leikin esteisiin liittyvät tulostavoitteet ja suorituskeskeisyys. Pelko tai tieto ajan hukkaamisesta hauskanpidon parissa on mielestäni yksi keskeinen syy aikuisen leikkimättömyyteen.

Netti - Kalevassa (Oulun päivälehti) jotkut nimesivät yhden päivän vuodesta Tyynyn ja peiton päiväksi ja menivät Oulun torinrantaan peittoineen pötköttelemään. Ohikulkeva ihminen tokaisi välittömästi: ”Menkää töihin siitä.” Hauska kommentti, mutta mitä siihen itse asiassa sisältyy? Pötköttely -leikin oletettiin automaattisesti vievän aikaa ja voimia työltä. -- ehkä oletus on siis se, että jos tekee jotain niin tavoitteetonta kuin leikki on, leikkijä ei todennäköisesti tee töitä ollenkaan tai tekee niitä liian vähän. (Annala 2012)

Nähdäkseni aikuisen näkyvä leikki yhdistetään joutilaisuuden lisäksi myös psyykkiseen epävakauteen ja typeryyteen. Jos oletetaan, että ihmisellä on jonkinlainen halu leikkiä eikä hän kuitenkaan leiki, häntä estää jokin. Tämä on neurologiaamme sisään rakentunut normi, jonka Annala nimeää oletukseksi muiden oletuksista. ”Muiden mielipiteet katsotaan niin arvokkaiksi, että oma tarve arvioidaan niihin nähden toissijaiseksi” (Annala 2012).

”Aikamme vitsaus on, että kaikki ihmiset ovat sisimmässään antidemokraattisia, uskovat hierarkioihin. Kaikki ajattelevat salaa, että toinen on parempi toista” (Nylén 2007, 66). Leikkivä aikuinen nähdään siis yleisesti naivina ja hyväuskoisena höperönä, jolla ei ole valtaa muihin aikuisiin. Näkyvä tai erottuva käyttäytyminen voi kertoa psyykkisestä poikkeavuudesta ja se voi olla lokeroivaa. Leikkiminen on sosiaalisista suosituksista poikkeavaa käyttäytymistä ja viestii mielestäni jonkinasteisesta hengen vapaudesta. Siitä, ettei noudata tarkalleen annettuja sääntöjä, vaan luo oman tapansa olla tai olla olematta osa yhteiskuntaa. Ajatus ihmisestä tapoja ja rutiineja noudattavana orjana on täysin itsestään selvä ja arkinen. Chomsky kirjoittaa teoksessaan *Tulevaisuuden valtio*

yksilön vapautumisesta. ”Ihmisen on oltava vapaa oppiakseen, kuinka käyttää voimiin vapaasti ja hyödyllisesti” (Chomsky 1970, 40).

Ensimmäiset vapautumisen yritykset ovat epäilemättä raakoja ja johtavat asiantilaan, joka on tuskallisempi ja vaarallisempi kuin entiset olot jonkin ulkoisen auktoriteetin herruuden mutta samalla myös suojeluksen alaisena. (Chomsky 1970, 40)

Nämä ensimmäiset vapautumisen yritykset voivat johtaa naurunalaisuuteen tai yksinäisyyteen, mutta ainoastaan niiden kautta voi yksilö saada tietää, mitä mieltä todella on leikkimisestä tai vapautumisesta ylipäätään. Leikkiä voi olla vaikea aloittaa, sillä vapautuneisuus tai sen etsiskely saattaa saman tien vahingoittaa yksilön ylläpitämää vaikutelmaa oman elämänsä hallinnasta sekä muiden silmissä että henkilölle itselleen. Vapautumisen ehkä pelätään alentavan sosiaalista statusta, ikään kuin vapautuminen olisi kamppailua jotain älyllisesti vaativaa toimintaa vastaan, jonka muut vaikuttavat hallitsevan.

Vapautumisella en tarkoita missään nimessä vastuuttomuutta, välinpitämättömyyttä tai itseään muiden yläpuolelle nostamista. En myöskään puhu vapautumisen puolesta ainoana ja vallitsevana tapana olla. Mielestäni ymmärtäminen, valvutuneisuus, lukeminen, oppimisen halu ja tiedon jano ovat edellytyksiä viisaalle vapautuneisuudelle. Tietämyksistään huolimatta tai ehkä juuri niiden avulla, jatkuvasta kyynisestä kritiikistä irrottautuminen on älyllistä vapautumista vaativimmillaan. Sen saavuttamiseksi on väistettävä vahvoja, jo olemassa olevia neurologisia yhteyksiä, joissa tallentunut informaatio käyttäytymisen säädöksistä usein jarruttaa ihmisen toimintaa.

Amerikkalainen mediatutkija ja luennoitsija Steven Johnson kirjoittaa kirjassaan *Kaikki huono on hyväksi*, kuinka ”-- kritiikki synnyttää symbolisen yhteyden työn ja jonkinlaisen ajan hengen välille” (Johnson 2006, 30.) Sen sijaan, että yksilö vaikuttuisi kokemastaan, hän kritisoi sitä oppimillaan tavoilla ja termeillä. Minä uskon, että niin kauan kun reflektoimatta tuomitsemme ihmisten käyttäytymisen sen poiketessa omastamme, kahlitsemme mahdollisuutemme itse olla tyytyväisiä elämäämme. Tämän yritän muistaa omassa toiminnassani.

6.4 Suunniteltu leikki

Uskon, että inhimillisen älyn kehittyminen ja näin ollen käyttäytymisen säätelyminen on paljolti kiinni ympäristön ärsykkeistä. Ymmärrys siitä, miksi ihmiset toimivat niin kuin he toimivat, kehittyi kokemukseni mukaan samaistumisen eli identifikaation kautta. Samaistumisen kohteet näin ollen vaikuttavat kehittyvän ihmisen toimintaan valtavasti.

Inhimillisen orgaanisuuden, kehoisuuden ja laajan tiedostavan ymmärtämisen kehittämiseen on olemassa epäspontaaneja, järjestettyjä muotoja. Draaman soveltaminen arkivuorovaikutukseen on nähdäkseni leikkiä, joka parhaimmillaan kehittää henkilön psyykkistä joustavuutta, tunteiden hallintaa ja empatiakykyä, mikäli oppija itse on tietoinen kritiikin ja reflektion vaikutuksista oppimiseen. Esimerkiksi roolileikeissä voi oppia kokemaan ja arvioimaan asioiden vastakkaisia puolia. Vasta sitten voi omaehtoisesti valita, alkaako esimerkiksi ajatella, tuntea, tahtoa ja toimia nykyistä kestävämmän tulevaisuuden puolesta, vai sitä vastaan.

Aikuisille suunnattu pedagoginen leikki täytyy useimmiten nimetä vakuuttavasti, jotta se läpäisee aikuisen rationaaliset vaatimukset saavutuksista. Aikuisia älykkäästi kaupunkitaiteen konseptissa toteuttanut Meiju Niskala jo vuosien ajan taideteoksessaan *Kokemuksellinen kaupunki*, jossa kuka tahansa voi tulla hänen vastaanotolleen ja täyttää lomakkeen, jonka avulla kartoitetaan paitsi konsultoitavan taustaa, myös toivottua kokemusta sekä kokemuksen mahdollista vaikutusta. Haastattelun jälkeen konsultti kerää kokemukseen tarvittavan aloitustarpeiston ja antaa ohjeet kokemuksen toteuttamiseksi ja toteutuspaikaksi. ”Tarpeistosta voi löytyä esimerkiksi väärän kaupungin kartta eksymistä varten” (Niskala 24.8.2012)

Eräs toinen aikuisille mielikuvituksen aktivoimista, omasta näkökulmastani leikkiopetusta, Suomessa tarjoava taho on Todellisuuden Tutkimuskeskus (TTK), jonka toiminnan kattokäsitteenä on ollut Utopia 2010 - 2012. Teatteri-ilmaisun ohjaaja Talvikki Eerola on mukana TTK:n utopistisessa toiminnassa ja 4.6.2012 pyysin häntä avaamaan keskuksen utopia -käsitettä sekä hänen henkilökohtaisia ajatuksiaan kaupunkitaiteesta.

Aloitimme oman elämän utopioista. Siitä, kuinka nähdä oma elämä toisin. Seuraavaksi vuorossa olivat kaupunkiutopiat. Otetaan esimerkki. Joku haluaa, että seinät olisi maalattu sateenkaaren värein. Ensin harjoittelemme pitkäjänteisesti mielikuvitusta, jolla seinän saa maalattua. Sitten taitoa voi harjoittaa itse tarpeen vaatiessa. Kevään aikana, laboratoriovaiheessa, näiden harjoitteiden suunnitteluun on käytetty paljon aikaa. (Eerola 2012. 4.6.2012)

”Utopiakonsultit ovat lähdössä festareille”, Eerola tarkoittaa Hangon teatteritreffejä, jotka järjestetään 21. kertaa 8.-10.6.2012. ”Esitys-työpajaan osallistumalla pääsee näkemään asioita, joihin ei yleensä kiinnitä huomiota”, sanoo Eerola, joka toimii itsekin utopiakonsulttina. Hän kaipaa muistutusta ympäristönsä toisin kokemiselle, sillä liian usein hänkin kertomansa mukaan unohtuu vallitsevien normien sisälle.

Helsingin Sanomat uutisoi kesäkuussa TTK:n esitys-työpajasta Hangon teatteritreffeillä. Toimittaja Maria Säkö valaisee artikkelissa, että utopiaprojektin päävastuussa ovat todellisuuspelisuunnittelija Pekko Koskinen ja ympäristösuunnittelija Saara Hannula. ”On tärkeää, että ajattelette näitä tehtäviä ikään kuin linsseinä, joita voitte ottaa taskustanne esiin, Koskinen opastaa” (Säkö 2012).

Vuorovaikutteista leikkiä suunnitellaan myös erilaisissa soveltavan teatterin osuuskunnissa, yhdistyksissä, ryhmissä ja projekteissa. Esimerkkinä MOOOT (Mullakin On Oikeus Olla Täällä), joka on helsinkiläisen Teatteri Venuksen 2010 käynnistämä poikkitaiteellinen työpajaprojekti.

Kaikille avoimien kaupunkitaidetyöpajojen tavoitteena on osallistaa ihmisiä havainnoimaan ja käyttämään julkista tilaa totutusta poikkeavalla tavalla. Tavoitteena on aktivoida kaupunkilaisia osallistumaan keskusteluun ja toimintaan, joka koskee kaupunkitilan käyttöä ja suunnittelua. Samalla kaupunkitaidetyöpajat tuovat taidetta kaduille ja muuhun julkiseen tilaan ja elävöittävät kaupunkikuvaa. Työpajojen osallistavassa, taidelähtöisessä toiminnassa keskeistä on tutkiva ja kokeileva ote ja prosessinomaisuus. (Universum - teatterin kotisivut)

Näiden muutamien esimerkkien lisäksi Suomi kuhisee uusia ideoita ja toteutuksia, joista itse en edes vielä ole tietoinen.

7 Reflektio

7.1 Moottorini

Opinnäytetyössäni käsittelemäni teemat, kuten hyvinvointivaltio, kaupallisuus, kapitalismi, ihmisten pidättäytyväisyys, kohtaamattomuus ja vuorovaikutuksen haasteet ovat moottorini. Nämä ilmiöt ovat läsnä arjessa, sosiaalipoliittisessa keskustelussa, uutisissa ja mediassa, mutta niiden käsittelemiseen tarvitaan mielestäni uusia toimintatapoja. Näitä ilmiöitä aktiivisilla toimintatavoilla käsittelevät ihmiset ja ryhmät toimivat minulle moottorina.

Esimerkiksi Susanna Kuparisen Ryhmäteatterille ohjaamassa, Eduskunta 2. näytelmässä, suomalainen demokratia tulee esille teatterin keinoin. Loppuvuodesta 2012 valmistunut näytelmä keskittyy ironisoimaan liikemiesten ja poliitikkojen välisiä keskinäisiä sopimuksia, jotka hallinnoivat osittain Suomen valtion taloutta. Eduskunta 2. on raikas, päivitetty ja keskittymistä vaativa esitys. Talousuutisia kehnosti seuraavalle esitys on informatiivinen ja taas valveutuneelle tai jopa asianomaiselle ravisteleva.

Ryhmäteatterin esitystä katsoessani mietin, miksi suomalainen media ei tarjoa tällaista joka päivä. Medioissa pitäisi antaa toimittajille enemmän aikaa ja tilaa tehdä tutkivaa journalismia. Myös se, ettei ota asioista selvää, on arvovalinta. Ja politiikka perustuu arvoille. Vaikka Eduskunta II on journalismia, on se myös arvoistamme ja asenteistamme kertovaa taidetta. (Säkö 4.10.2012)

Esityksen jälkeen mietin, kuinka työlästä olisi valtiovallan purkaminen kevyimpään mahdolliseen tilaan ilman kaaosta. Valtion toimintaan liittyvien hierarkkisten valtasuhteiden muuttaminen oikeudenmukaisemmiksi on valtavan hidasta, sillä niiden rakenteisiin liittyy valtion lainsäädäntö ja sen kurinpitomenetelmät, uskontoja, filosofisia suuntauksia, taloudellisia organisaatioita, poliittisia näkemyksiä, monisyisiä traditionaalisia ja myös patriarkaalisia ajatusmalleja. Minulla ei ole vastausta, mutta esitys herätti minussa kysymyksen.

Kuparinen etsii yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinoja soveltamalla esittävää taidetta ja draamaa poliittiseen journalismiin. Minua kiinnostaa yhdistää esittävää taidetta ja draamaa yhteiskunnalliseen toimintaan, kasvatukseen, opetukseen ja arkeen. Tällaista työtä tehdään jo Suomessa. Yksi esimerkki on Metropolia Ammattikorkeakoulun tukeamana alkanut EU-rahoitteinen Kansalaisnavigointi -hanke. Kansalaisnavigointi käyttää toiminnallisia, osallistavia draamaan ja teatteriin perustuvia menetelmiä, joilla on tarkoitus lisätä yhteisöllisyyttä, osallistavuutta sekä kaupungin elinvoimaa. Hankkeen tarkoitus on myös tuottaa osallistavan ja taidelähtöisen kehittämisen toimintamalli kaupunkikehittäjille Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla. Mielestäni *Kansalaisnavigointi* tekee töitä yleisen tiedostamisen puolesta, jonka myötä toisin, kehittävämmiin ja luovemmiin toimiminen on helpompaa.

Sosiaalinen hyvinvointi, yksilötasolla tiedostaminen, solidaarisuus ja suvaitsevaisuus kiinnostavat minua ja ajattelen, että tehtäväni on toteuttaa näitä arvoja henkilökohtaisessa elämässäni sekä etsiä keinoja tasapainottaa yhteiskunnassa vallitsevia valtasuhteita, jotka perustuvat tietämättömyydelle ja pelolle. Ajattelen myös, ettei tietämättö-

myys hälvene, ellei ihminen kyseenalaista mahdollista vääristynyttä käsitystään vallastaan itseään ja muita kohtaan. Olen kasvavassa määrin sitä mieltä, että kulttuurilla ja taiteella on mahdollista pyrkiä antamaan ihmiselle aihetta omaehtoiseen, kehittävään ja itsenäiseen ajatteluun.

7.2 Mikä minua on vienyt eniten kohti muutosta?

Johdannossa esittelemäni tapahtumat Madridissa olivat suuri sysäys kohti missiotani. Nuo tapahtumat olivat nähdäkseni kollektiivinen yritys tasapainottaa ihmisten välisiä valtasuhteita yhteiskunnassa. Sittemmin ajatuksiani on vienyt eteenpäin keskustelut, kirjallisuus, artikkelit, uutisoinnit sekä kohtaamani ihmiset; aktiiviset yhteiskunnalliset sielut. Eräs vaikuttava hahmo, 1900-luvun tunnettu anarkisti ja feministi Emma Goldman painottaa kirjassa *Maailman vaarallisimman naisen puheita ja kirjoituksia*, ettei ilman vallankumousta saada aikaan yhteiskunnallista muutosta. Minulle Goldmanin ajatukset kiteytyvät yksilön vaikutukseen yhteiskunnallisessa muutoksessa. Ajattelen, että suuren kollektiivisen vallankumouksen valmistelemisen sijaan on tehtävä valtavasti pieniä vallankumouksia.

Opinnäytetyöni kirjoitusprosessin aikana minua on vienyt kohti missiotani pyrkimys toteuttaa sitä, mistä puhun eli asettaa itseni ajatusteni henkilöitymäksi. Keskeneräisten ja idealististen ajatusteni nimeäminen kaupunkitaiteeksi on ollut opettavaista. Julkisessa tilassa kritiikin, hämmennyksen, pelon ja toisaalta ihailun kohteena oleminen on tuonut uusia näkökulmia missiooni. Julkisessa tilassa esiintyminen ja muilla tavoin toisin toimiminen on provosoinut osan kuulijoista, katsojista, kokijoista, ajattelijoin tai todistajista kauemmaksi, eikä minulla siten ole muistiinpanoja, jonkinlaisia evidenssejä, kuin marginaalisen pienen ihmisjoukon ajatuksista. Koen viettäneeni tuntikausia julkisessa tilassa, passiivisesti ehdotellen tietoisuuden herättämistä. Olen myös tavannut mielenkiintoisia uusia yhteistyökumppaneita, joiden kanssa aloittamani työ jatkuu.

7.3 Miten ajan kanssa tehty työ peilautuu keväällä asettamiini tavoitteisiin?

Olen tavoitellut oman toimintani tiedostamista. Sitä, että tiedostan, mitä haluan ja menen sitä kohti. Toisaalta sitä, että tiedostan mielihalujeni, etenkin materiaalistien, perustuvan pitkälti markkinavoimien luomille tarpeille. Tavoitteeni leikkimisen sisällyttämistä elämään on myös toteutunut. Mielestäni leikkimättömyys johtaa mielikuvituksen ja

kekseliäisyyden asteittaiseen surkastumiseen ja orgaanisen, psykofyysissosiaalisten kokonaisuuden hajoamiseen. Tavoitteeni on myös ollut tiedostaa elämässäni internetin, hallituksen, rahavallan ja median asema, jotka hallinnoivat kansalaisten sosiaalista elämää.

Keväällä asettamani tavoitteet opinnäytetyön konkretiasidonnaisuudesta ja yleishyödyllisyydestä ovat toteutuneet jossain määrin. Aihepiirini on laajentunut työn etenemisen, kaupunkitaidekurssin ja omien kokeilujeni ja kiinnostukseni myötä. Minulle on selkeytynyt, että tämä opinnäytetyö on vasta alkua inhimillisen todellisuuden, kaupunkitaiteen ja teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatinkuvan tutkimiseen ja harjoittamiseen. Keväällä asettamistani tavoitteista on siis tullut välietappi matkalla kohti seuraavia tavoitteita.

Tavoitteeni kaupunkitaiteen ja kaupunkikulttuurin kehittämisestä rahoitettuna toimintana ei ole toteutunut vielä. Hakemukseni on toistaiseksi hylätty, mutta aion silti jatkaa informoitumista, suunnittelutyötä ja toimintaa.

7.4 Mitä julkiseen tilaan toisin? Mitä sieltä voisin?

Veisin julkisesta tilasta pois kaupallisuutta, joka tunkeutuu sisään kaikkeen vuorovaikutukseen. Suomessa joukkoliikenteessä ei voi matkustaa altistumatta mainonnalle; hyvä kun bussista näkee ulos sen toimiessa massiivisena mainoksena ulkopuolella oleville. Mielestäni kaupallisuus vahvistaa arvomaailmaa, jossa ihmisen onnistuminen mitataan hänen omistuksillaan ja rikkauksillaan.

Toisin julkiseen tilaan arvojen solidaarisuutta. Tällä tarkoitan sitä, että erilaisessa sosiaalisessa, ekonomisessa tai maailmankuvallisessa asemassa olevat henkilöt kohtaisivat toisensa samalla viivalla, yhtämittaisen vallan ja vallattomuuden kanssa. Talouskasvua tärkeämpää minulle on solidaarisuuden ja suvaitsevaisuuden kasvu.

Solidaarisuutta julkiseen tilaan toisin suhteessa vähemmistöihin. Esimerkiksi maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen olemassa olo näkyy Helsingissä lähinnä elintarvikekauppoina tai ravintoloina. Toisin julkiseen tilaan sellaisia paikkoja, joissa muutkin kuin suomalaiset keskiluokkaiset työssäkäyvät viihtyvät.

Toisin aktiivisuutta julkiseen tilaan. Ennen 2000-lukua Suomessa tuntui vallitsevan yhä perinteinen käsitys työelämästä. Karkeasti eriteltynä, työaikanaan ihminen toteutti ainakin jossain määrin yhteiskunnallista järjestäytyneisyyttä, mahdollisesti vapaaehtoisesti opittuja tai erilaisten vaatimusten ohjailemia tietoja ja taitoja. Vapaa-aikanaan ih-

minen taas toteutti ihmisyytään, yksilöllisyytään ja vapaata yhteisöllisyyttä. Vapaa-ajan mentaliteetti vaikuttaa olevan liukumassa työelämään ja yhä useammin nuoret perustavat yhdistyksiä ja osuuskuntia, joiden avulla voivat tehdä itselleen ammatin omasta aktiivisuudestaan ja omista kiinnostuksistaan. Toivoisin, että ihmiset käyttäisivät aktiivisuutta kollektiiviseen hyvään, ei pelkästään oman yhteisön vahvistamiseen; eräänlaisen mikrokulttuurin luomiseen.

Julkiseen tilaan toisin myös vuorovaikutusta ja henkilökohtaisuutta. Ihminen huolehtii paikasta, jossa viihtyy. Mikäli julkisessa tilassa olisi Suomessa enemmän sijaa henkilökohtaisuudelle, uskoisin myös vuorovaikutuksen ja ennakkoluulottomuuden lisääntyvän. Henkilökohtaisuudella toki on aina omat kohderyhmänsä, sillä yksilön tai ryhmän tarpeet eivät palvele kaikkia julkisen tilan käyttäjiä. Mikäli julkisen tilan muokkaaminen olisi viranomaistahojen puolesta kevyemmin organisoitavissa, ehdotukset julkisen tilan käytöstä tai modifioimisesta pääsisivät mielestäni yleiseen keskusteluun helpommin. Toisin julkiseen tilaan taidetta, ei sen itsensä vuoksi, vaan toisin näkemisen ja julkisen tilan elävöittämisen vuoksi.

7.5 Mitä näkyjä?

7.5.1 Soveltavan teatterin keskus

12.9.2012 tein kollegani Jussi Nikkilän kanssa aloitteen Soveltavan teatterin keskuksen perustamiseksi Suomeen. Teko oli jatkumoa etsimälleni muutokselle. Löysimme Nikkilän kanssa Helsingin Arabianrannasta tilan, josta keskus olisi voinut aloittaa toimintansa. Kutsuimme koolle teatteri-ilmaisun ohjaajia, ammattilaisia ja opiskelijoita sekä muita soveltavan teatterin alan tekijöitä katsomaan tilaa sekä keskustelemaan potentiaalisen keskuksen toimintasuunnitelmasta.

Tila jäi ottamatta, sillä aloitteen vauhti ja volyyymi herättivät epäilyjä paikalle saapuneissa. Syyskuussa pidetyssä kokouksessa soveltavan teatterin yhteiskunnalliseksi tilaukseksi nimettiin päihdeongelmat, syrjäytyminen, huostaanotot, väkivalta, kiusaaminen, vuorovaikutustaitojen puute, kouluissa ja työpaikoilla tunteiden ilmaisun haasteet, kehollisen tietoisuuden opetuksen vähäisyys peruskouluissa ja teknologian ensisijaisuus. Keskuksen suunnittelemiseen ja toimintasuunnitelman laatimiseen valikoitui syksyn aikana ydinryhmä, joka toimii edelleen joulukuussa 2012. Tällä hetkellä teemme töitä

apurahahakemusten kanssa sekä informoimme yhteistyötahoja projektista. Keskusta suunnitellaan kaikille avoimissa kokouksissa, joista ilmoitetaan sosiaalisessa mediassa ja sähköpostitse.

Keskuksen keskeiset toimintaperiaatteet ovat:

Soveltavan teatterin...

- Kentän rakenteiden kehittäminen ja selkeyttäminen
- Yhteiskunnallisen aseman ja näkyvyyden vakiinnuttaminen
- Tehokas tiedottaminen tekijöiden ja alan instituutioiden, ryhmien ja yhdistysten välillä
- Alan toimijoiden kartoitus ja informointi
- Soveltavan teatterin työn sisällön artikuloiminen kansantajuiseen muotoon (pohjatyö ja jälkityö)
- Sosiaalisten ja taloudellisten tulosten näkyväksi tekeminen
- Evidenssien kerääminen, todistusaineiston julkaiseminen
- Työtapojen ja osaamisen tunnetuksi tekeminen
- Kysynnän ja tarjonnan kohtaamisen edistäminen
- Toiminnan jatkuvuuden turvaaminen
- Kentän sisäisen koulutuksen järjestäminen
- Kentän työpaikkojen luominen
- Markkinoinnin kehittäminen
- Kulttuuriviennin edistäminen

Keskuksen konkreettiset roolit:

- Tiedotuskeskus, ammatillinen organisaatio, ajatushautomo ja ammatillisen keskustelun paikka, yhteiskunnallinen vaikuttajaelin, teatteri, työtila ja opetustila

Keskuksen kohderyhmät ovat:

- Lapset, nuoret, aikuiset, vanhukset, yhteisöt, erityisryhmät, maahanmuuttajat, vähemmistöt ja erilaiset yritykset

- Konkreettinen yhteistyö rakentuu teatterialan toimijoiden, koulujen, kasvatus-työn, sosiaalialan ym. kanssa. Yhteisötaideprojektit, työpajat ja muut soveltavan teatterin menetelmät ovat luonnollinen osa keskuksen tulevaa toimintasuunnitelmaa.

7.5.2 Todellisuuden tutkimuskeskus

Kaupunkitaidekokeilujeni kautta päädyin tekemisiin todellisuuspelisuunnittelijan, Pekko Koskisen kanssa. Hän on yksi Todellisuuden Tutkimuskeskuksen (TTK) kolmesta ohjelmistokoordinaattorista Utopia-vuosina 2011 - 2013.

Olemme perustaneet ryhmän, jonka pitkänlinjan tähtäin on luoda uudenlaista elävää sosiaalista toimintakulttuuria Suomeen. Ryhmän vahvuus on sen jäsenten monialaisuudessa, joka auttaa näkemään laajemmin suunniteltaessa toimintaa. Ryhmä kokoontuu vuoroviikoin ja sen toimintaperiaatteet ovat transformoituvat.

7.5.3 Julkisen tilan yhteisomistajuus ja interventilaatio

Vuonna 2005 Michail Galanakis toteutti Helsingin Rautatientorilla installaation *Olohuone*. "*Olohuone* was intended to be a multicultural arrangement in order to welcome various groups of urbanities --"(Galanakis 2005, 264). Galanakis opiskeli tuolloin maisteritutkintoaan Taideteollisessa korkeakoulussa. *Olohuone* installatio esitellään Galanakisen teoksessa *Space Unjust*.

Yhteisen olohuoneen idea julkisessa tilassa ei ollut uusi, mutta sen ilmestyminen kaupunkitilaan vaikutti silti yllättävän kaupunkilaiset. Galanakis kutsui olohuonetta installaatioksi, mikä antoi tilalle ainakin näennäisen taideteoksen statuksen. Ajattelen itse julkiseen tilaan asettumista ja kaupunkitaidetta interventilaationa. Sananmukaisesti tämä tarkoittaa uskomusten ja käsitysten tuulettamista niihin sisään astumalla. Interventilaatio on aktiivisempi sana kuin installaatio. Mielestäni kuka tahansa voi interventioida julkista tilaa. Ajattelen, ettei se ole pelkästään taiteilijan tai kaupunkisuunnittelijan vastuu tai etuoikeus.

7.5.4 Keittiö

Keittiö on esimerkki julkisen tilan interventilaatiosta. Se on yhteinen tila, jonka pääasiallinen tarkoitus on tuoda yksityisen tilan tuntu julkiseen tilaan. Tilan on tarkoitus toimia epäkaupallisena sekä avoimena eri kulttuureille. Tilassa voidaan valmistaa reseptejä yhteiskunnan yhteiskunta-soppaa varten, suunnitella julkisen tilan käyttöä, lakialoitteita tai muuta toimintaa, joka lähtee kaupunkilaisten omista arvoista ja ideoista.

7.5.5 Peltipurkit

Mielestäni kaupunkitila kaipaa yhteisomistajuutta. Ystäväni kertoi minulle ideastaan: Kaupunkilaisille tuhkakuppeja, jotta heidän ei tarvitse heittää tumppejaan maahan. Hän liuotti etiketit pois peltipurkeista ja maalasimme purkit mustalla spraymaalilla. Kylkeen kirjoitamme valkoisella: kansalaisen tuhkakuppi, kaupunkilaisen stögis tms. Kiinnitämme tuhkakuppeja paikkoihin, joihin tumpit kerääntyvät maahan.

Tuhkakupit ovat tässä tapauksessa vuorovaikutuksen väline. Ne voivat tarjota yllättävän hetken esimerkiksi kahdelle tuntemattomalle, jotka kohtaavat tumpatessaan tupakkansa. Tuhkakupit ovat vain yksi pieni esimerkki vuorovaikutukseen kannustavista välineistä, jotka tarjoavat syyn katsoa silmiin tai tervehtiä toisia ihmisiä.

7.5.6 Näkymätön tila

Jatkan näkymättömän tilan kanssa, kun sää sen sallii. Aion kokeilla näkymätöntä tilaa muuallakin kuin Helsingin ydinkeskustassa. Minua kiinnostaa, minkälainen vaikutus sillä on lähiöissä, Oulussa, Tampereella tai esimerkiksi Berliinissä, jossa julkisen tilan yhteisomistajuus tuntuu olevan pidemmällä kuin Helsingissä.

7.5.7 Illallinen ulkona

Illallinen kahdelle on tapahtuma, jossa kaksi ihmistä syö kynttiläillallisen julkisella paikalla. Tapahtuma ei ole taidetta tai teos, vaan se on esimerkki interventilaatiosta julkiseen tilaan, joka osoittaa sen, mikä on sallittua julkisessa tilassa, mutta mikä ei (lähes) koskaan toteudu. Olen suunnitellut illallisen myös 20 ihmiselle, joka on modifikaatio edellisestä. Tässä tapauksessa tapahtuma on kuitenkin interaktiivinen. Katettu illallinen

odottaa 20 ensimmäistä, jotka haluavat istua pöytään. Ruoka tarjoillaan yhteisestä asiasta ja sen valmistuksessa huomioidaan allergikat. Tarkoitus on kohdata sellaisten ihmisten kanssa, jotka muuten jäisivät näkymättömäksi julkisessa tilassa.

7.6 Miten kaupunkitaide voi auttaa kohti näkyjä?

Kaupunkitaiteesta puhuessani en viittaa niinkään omaan toimintaan vaan kaikkeen siihen kulttuurin tietoiseen operoimiseen, jota maailmalla jo tehdään. Tällä hetkellä kaupunkitaide on sana, joka viittaa minua kohti tietynlaisia hyvää katalysoivia kulttuuriopeeraatioita. Tarkoitan operaatioita, jotka tarjoavat erityisen näkökulman taiteeseen: fokuksessa on asia tai ilmiö, joka nousee esille toiminnan tai esityksen myötä eikä taiteilija tai esitys itse. Esitys on tässä tapauksessa siis yksilön älyllinen ja henkilökohtainen mielikuvitus sekä niistä kumpuava toiminta.

Kaupunkitaide voi auttaa kohti näkyjä monin tavoin. Pelkästään jo kaupunkitaide sana tuo jo toteutettujen operaatioiden henkeä ja luottamusta herättäviä sosiaalisia saavutuksia toimintaan mukaan, varsinkin toimintaa markkinoidessa. Tämä tuntuisi toisten saavutuksilla ratsastamiselta ja siksi tässä vaiheessa käytän omasta toiminnastani aiemmin esittelemääni termiä: interventiloiminen. Se kuvaa minulle tuulettamista sisään astumalla. Kun kokeiluistani kehittyy suunniteltuja, erityisen aika- ja paikkasidonnaisia yhteisöllisiä operaatioita, rohkenen kutsua toimintaani kaupunkitaiteeksi.

Interventiloiminen voi auttaa kohti näkyjä tuomalla inhimillisyyden voimaa julkiseen tilaan. Sen kautta voin ilahduttaa ihmisiä ja kyseenalaistaa totuttuja toimintamalleja. Interventilaatio on aina vuorovaikutuksessa tilaan ja siellä oleviin ihmisiin, vaikka se tapahtuisi välillisesti jonkin muun mediumin kuin tekijän itsensä kautta. Vuorovaikutuksella viitataan ihmisten väliseen yhdessä kokemiseen, joka voi toimia katalysaattorina vaikuttumiselle ja muutokselle. Interventiloimalla haastan samalla omaa ihmisyyttäni, käyttäytymismallejani ja ammatinkuvaani teatteri-ilmaisunohjaajana

”Taiteen ja humanististen alojen anti hyvinvointivaltiolle on juuri siinä, että ne mahdollistavat asettumisen uudenlaiseen näkökulmaan” (Grahn 2012).

Yksi hyvinvointivaltion kansalaisen olennaisimpia taitoja on kyky asettua toisen asemaan. Tähän tarvitaan järjen lisäksi myös mielikuvitusta ja empatiaa. Hyvinvointivaltion tulee aktiivisesti tukea näiden taitojen kehittymistä. (Grahn 2012.)

Kohti näkyjä, kuten luovuus, tiedostaminen ja solidaarisuus minua kiinnostaa kulkea lasten ja nuorten kanssa. Heille julkinen tila on vielä vapaampi kuin aikuisille, mutta he omaksuvat nopeasti käyttäytymisnormit, jotka pahimmassa tapauksessa heikentävät heidän uteliaisuuttaan ja uskallustaan ihmisinä. Olen suunnitellut kaupunkitaidekursseja lapsille, joissa esimerkiksi opetellaan liikkumaan julkisessa tilassa normeista poiketen, mutta turvallisesti. Heidän perspektiivistään ja heittäytymisestään haluan oppia lisää. Interventiloimalla voidaan myös kulkea kohti laajempia näkyjä. Sen avulla voidaan esimerkiksi ohjata kulttuuria epäkaupalliseen suuntaan tarjoamalla ilmaista yhteisöllistä sosiaalista kulttuuria.

Biologisen evoluution tiedetään myös olevan tarkoituksetonta ja opportunistista sekä päämäärään suuntautumatonta. Kulttuurin kehitys puolestaan on tarkoituksetonta, koska se riippuu yksityisten ihmisten ja ihmisyhteisöjen intentioista. Tästä seuraa myös, että kulttuurin kehitys on periaatteessa päämäärähakuista. (Portin 2012.)

Nyt käsillä oleva aika ja julkisen tilan käyttömahdollisuudet ovat mielestäni tärkeä vaihe kuljettaessa kohti tulevaisuutta, jossa kehittävämin ja luovemmin toimiminen ja julkinen taide lähestyvät osaansa kaupunkisuunnittelun välineenä ja positiivisen muutoksen katalysoimisena. Näen kaupunkitaiteen päämäärähakuisena kulttuurinkehityksenä (Portin 2012), joka itsessään toimii interventilaationa koko vallitsevaan sosiaaliseen infrastruktuuriin.

Lähteet

Alasuutari, Pertti 2007. Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus. Helsinki: Gaudeamus Yliopistokustannus Oy.

Alcaide, Soledad 2012. Movimiento 15-M: los ciudadanos exigen reconstruir la política. El País 16.5.2012. Luettu 16.5.2011.

Blumenkranz, Carla et al. (toim.) 2011. Occupy!. Artikkelikokoelma. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Borges, Jorge Luis 1969. Haarautuvien polkujen puutarha. (suom. Matti Rossi 2001) Helsinki: WSOY

Chomsky, Noam 2005. Tulevaisuuden valtio. (suom. Sami Heino 2006) Turku: Sammakko Kustannus Oy.

Debord Guy 1958. Theory of the Dérive. <http://www.bopsecrets.org/SI/2.derive.htm>. Luettu 22.10.2012.

Debord 1958. Kohti arjen vallankumousta - lyhyt johdatus situationistiseen ajatteluun. Paatos - Filosofinen kulttuurilehti.
<http://www.uta.fi/jarjestot/aatos/paatos/arkisto/107/paatos10708.html>.
Luettu 22.10.2012

Debord, Guy 2005 (alk.per.1967). Speaktaakkelin yhteiskunta. Helsinki: Summa Kustannus Oy.

De Mello, Anthony, 1999. Havahtuminen. Helsinki: Like Kustannus Oy.

Goldman, Emma 1911. (suom. Toivanen Henu, Vehaluoto Ulla) Maailman vaarallimmman naisen puheita ja kirjoituksia. Helsinki: Työväen tuotantokomitea 2008.

Grahn, Malin 2012. Demokratia edellyttää eläytymiskykyä. Helsingin Sanomat 16.7.2012. A 2.

Helsingin Sanomat 17.8.2012. Punk-ryhmä Pussy Riot sai tuomion huliganismista.
Helsingin Sanomat 17.8.2012.

Helsingin Uutiset 2012. Valtion tukea arvostellaan: kannustaa huostaanottoihin.
<http://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/114782-valtion-tukea-arvostellaan-kannustaa-huostaanottoihin>. 19.6.2012. Luettu 23.10.2012.

Helsingin Yliopisto. Kaupunkimaantiede.
http://www.helsinki.fi/maantiede/kaumaa/seka_kaup1.html. Luettu 22.10.2012.

Helsingin Yliopisto, Palmenia 2012. Taide kaupungissa – Taideteokset osana julkista tilaa ja kaupunkikokemusta.
http://www.helsinki.fi/palmenia/lahti/liitteet/KSEI%20seminariesite_syksy%202012.pdf.
Luettu 19.9.2012.

Huttunen, Jussi, 2012. Lääkärikirja Duodecim.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk01120&p_teos=dlk&p_osio=&p_selaus=7737.
Luettu 23.10.2012.

Isometsä, Erkki 1999. Masennustilat - uusi kansantauti? Hyvinvointikatsaus 2/1999.
<http://tilastokeskus.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyv992.html>.
Luettu 23.10.2012.

Johnson, Steven 2005. (suom. Pietiläinen, Kimmo) Kaikki huono on hyväksi. Helsinki: Terra Kognita Kustannus Oy.

Kangas, Olli 2012. Välskäri vaiko rauhanneuvottelija? Sosioekonomisia terveyseroja selittävät tekijät Euroopassa. Artikkelikokoelma. Mikkola, Hennamari; Blomgren Jenni; Heikki Hiilamo.(toim.) Kansallista vai paikallista? Puheenvuoroja sosiaali- ja terveydenhuollosta. Kustantaja: Kelan tutkimusosasto. Tampereen yliopistopaino Oy.

Karttunen, Sari 2000. Hyvinvointikatsaus 3/2000. Taide sosiaalipolitiikkana. Julkisen taiteen monet käytöt - Poissulkemisen symboleista kadonneen yhteisöllisyyden rakentajiksi. http://www.stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyv_003.pdf.
Luettu 22.10.2012.

Kiianmaa, Kalervo 2011. Alkoholin suurkulutuksen nimikkeistö täsmentyy.
http://community.stakes.fi/blogs/neuvoa-antavat/archive/2010/05/24/Kalervo-Kiianmaa_3A00_-Alkoholin-suurkulutuksen-nimikkeist_F600_-t_E400_smentyy.aspx.
 Luettu 7.11.2012.

Kiianmaa, Kalervo 2006. 243 Alkoholi ja väkivaltaisuus.
<http://www.paihdelinkki.fi/tietoiskut/243-alkoholi-ja-vakivaltaisuus>.
 Luettu 7.11.2012.

Klein, Naomi 1999. No Logo - Tähtäimessä brändivaltiaat. (Suom.Helsinki: WSOY.

Kymäläinen, Päivi; Nyyssönen, Timo; Ridell, Seija 2009 (toim.). Julkisen tilan poetiikkaa ja politiikkaa. Tampereen Yliopistopaino Oy.

Lampinen, Meiju 2011. Ehdotus kaupunkitaiteen reaktioyhtälöksi - Kaupunkitaiteen määrittelyä historian ja nykyhetken kautta. Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia Ammatti-
 korkeakoulu.

Niemi, Marja 2001. Lyhennelmä artikkelista "Auta masentunut takaisin valoon", Hyvä Terveys 11/200,
http://www.yths.fi/terveystieto_ja_tutkimus/terveystietopankki/125/masennus.
 Luettu 5.11.2012.

Nylén, Antti 2007. Vihan ja katkeruuden esseet. Turku: Savukeidas Kustannus Oy.

Oida, Yoshi 2004. Näkymätön näyttelijä. Helsinki: Like Kustannus Oy.

Perälä, Erkki 2012. <http://kallioliike.org>.

Portin, Petter 2012. Mullistaako epigeneettinen periytyminen evoluutioteorian perusteet? <http://ojs.tsv.fi/index.php/tt/article/view/5026/4548>.
 Luettu 20.10.2012.

Ridell, Kymäläinen, Nyyssönen 2012. Kaupunkitilan poetiikkaa ja politiikkaa. Tampereen Yliopistopaino Oy.

Sipilä, Annamari 2012. Pääkirjoitus. Helsingin Sanomat 22.7.2012. A2.

Säkö, Maria 2012. Hanko antoi utopialle tilaa. Helsingin Sanomat 11.6.2012. C 2.

Sauri, Pekka 2012. Masennus vaarantaa Suomen kansantalouden.

<http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/52971-pekka-sauri-masennus-vaarantaa-suomen-kansantalouden>.

Luettu 5.11.2012

Säkö, Maria. 4.10. 2012. Eduskunta II. Teatterikritiikki.

<http://www.skenet.fi/artikkeli/12/10/eduskunta-ii>.

Luettu 1.12.2012.

The Yes Men. Kotisivut. <http://theyesmen.org/hijinks/tampere>. Luettu 2.12.2012

The Yes Men Lab. Kotisivut. yeslab.org. Luettu 2.12.2012.

Taloussanomat 2009. <http://www.taloussanomat.fi/kotimaa/2009/08/09/ruokaa-roskiin-kymmenia-miljoonia-kiloja/200917843/12>. Luettu 5.11.2012.

Tilastokeskus 2010. http://www.stat.fi/til/ksyyt/2010/ksyyt_2010_2011-12-16_kuv_002_fi.html

Luettu 22.10.2012

Tilastokeskus 2010. http://www.stat.fi/til/ksyyt/2010/ksyyt_2010_2011-12-16_kuv_001_fi.html. Luettu 22.10.2012.

Universum teatteri. Kotisivut. http://www.universum.fi/venus/produktiot/moooot_html
Luettu 22.10.2012.

Uusi Suomi 2012. HS: Huostaanotot Suomessa satojen miljoonien liiketoimintaa.

<http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/54409-hs-huostaanotot-suomessa-satojen-miljoonien-liiketoimintaa>. Luettu 1.11.2012.

Virnes, Antti 2007. Kohti arjen vallankumousta - lyhyt johdatus situationistiseen ajatteluun. Paatos - Filosofinen kulttuurilehti.

<http://www.uta.fi/jarjestot/aatos/paatos/arkisto/107/paatos10708.html>

Luettu 22.10.2012

Luennot, haastattelut ja muut julkaisemattomat lähteet

Annala, Mikko 2012. Ihmisen käyttäytymisestä. Kirjallinen kysely. 2012.

Eerola, Talvikki 2012. Keskustelu. 4.6.2012.

Hytti, Jukka 2011. Teatterituotanto. Luento. Metropolia Amk. 26.8.2011. Luentomuis-
tiinpanot Laura Lukkarila.

Lukkarila, Laura 2012. Kutsuva kaupunkitaide. Kurssi. Muistiinpanot 5-7/2012. Muis-
tiinpanot tekijän hallussa.

Nikula, Stuba 2011. Tapahtumatuotanto. Luento. Metropolia 9.9.2011. Muistiinpanot
tekijän hallussa.

Niskala, Meiju 2012. 180 minuuttia kaupunkitaiteesta. Luento. Metropolia 27.4.2012.
Muistiinpanot tekijän hallussa.

Elokuvat, kuvat ja videot

Banksy 2012. Exit through the gift shop. Dokumenttielokuva (vuokra). Katsottu
20.8.2012

Gobé, Gwenaëlle 2012. This Space Available. Dokumenttielokuva (Lens Politica -
elokuvafestivaali, Helsinki). Katsottu 2.12.2012.

Tarkovsky, Andrei 1983. A Poet in the Cinema: Andrei Tarkovsky (1983). Otos
<http://www.youtube.com/watch?v=V27XIEDLdtE>.
Katsottu 9.7.2012.

Valokuvat Laura Lukkarila. 2012. Kuvio 7. Samuli

Liite 1. Mietteitä Kutsuva kaupunkitaide -kurssia edeltävänä iltana 27.5.

Haluan pitää soveltavan tanssin työpajan, josta on kurssilaisille eteenpäin luotsaavaa hyötyä niin kurssilla, kuin ihmisinä. Tarkoituksemme on markkinoida tuotoksillamme valmistuvaa esitystä, jonka teemana on näkymättömyys. Mitä tuomme esille markkinoinnissa? Näkymätön ihminen vai näkymätön tila? Katutaiteessa kaupunki voi olla näyttämö, mutta kaupunkitaiteessa paikka on spesifi ja tuotos sisältää väitteen suhteessa ympäristöön. (Meiju Niskala 27.4.2012)

Kohti tuntematonta, perkele! Mitä et osaa? Missä et ole hyvä? Tee sitä, olet koulussa. Yhteiskunnallinen piilottaminen: kerjäläinen voi olla arkkitehtonisesti näkyvillä, mutta sosiaalisesti näkymättömissä. Billy Dawner on taiteilija, joka täyttää anonyymejä tai huomaamattomia kaupunkitiloja ihmisillä. Ihmis-alleviivaustussi. Esityksellinen toteuttaminen. Testi, interventio vai eksperimentti? Haluan löytää kaupungin mahdollisuudet ja tehdä anonyymiä merkitykselliseksi. Olemassa olevia rakenteita voi käyttää uudella tavalla! Sekä konkreettisia, että aatteellisia. Näkymättömyys. Ketkä ovat näkymättömiä nyt Helsingissä? Näkymättömän teatterin paino on yhteiskunnallisten epäkohtien esiin tuomisessa esityksellisin keinoin. Katsoja ei kuitenkaan tiedä olevansa katsoja. Näkymättömän teatterin ongelmia on, ettei viesti mene perille; se ei tartu ohikulkevan ylitaivaan. Mikä on esityksen tarttumapinta? Onko näkökulma aiheeseen negatiivinen vai positiivinen?

Näin vasta youtuben nettisivustolla videon, jossa amerikkalainen viihdetelevisiokanava oli keksinyt markkinoida imagoaan julkisessa tilassa. *Push the button*, luki mustavalkoisessa nuolessa, joika roikkui ilmassa keskellä pientä aukiota. Saadaksesti draamaa elämään! luki Antamisen filosofiaa, se on mun toimintaperiaate. (Meiju Niskala, 180 min kaupunkitaiteesta, Studia generalia -luento, Metropolian Amk, 27.4.2012) Valtaamisen filosofiaa.

Sallitun paljastaminen. Kaupunkitilassa kielletään tekemästä asioita yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi. Kaikki mitä ei kielletä, on lähtökohtaisesti sallittua, mikäli sillä ei pyritä satuttamaan ketään. Missään ei kehoteta laulamaan, tanssimaan, runoilemaan tai juoksentelemaan, sillä tällainen käytös kaupunkitilassa nähdään häiritsevä. Leikkivä aikuinen on arveluttava, tärähtänyt, saamaton, huomionhakuinen, epälooginen, epäluotettava ja luultavasti sosioekonomisesti rakennelman alatasolla. Leikkivä aikuinen ei tuota rahaa tarvehankintoihin.

Liite 2. Ympäristön huomioiminen ja muokkaaminen

1. Muokkaa tila toiseksi konkreettisesti: Inva wc:stä bordelli
2. Muokkaa tila toiseksi tunnelmaltaan: Tietokoneaulasta kirkko

1.

Transformaatio: Inva-wc saa seinilleen kimaltelevat kultaverhot, wc-pönttö naamioituu punaiseksi samettituoliksi, peilin ympärille kiedotaan turkoosi puuhka, lattialle levitetään leikkiseteleitä ja tyhjiä alkoholipulloja. Tilassa on kamera, ase, cd-soitin, sydämenmuotoinen diskopallo, taskulamppuja sekä kolme näyttelijää: kaksi yläluokan maksullista naista ja heidän sutenöörinsä. Musiikki tilassa on kevyttä ja melodista konemusiikkia.

Rakenne: Yleisö astuu sisään. Sutenööri käskee tytöt tanssimaan ja esittelee heidän sulojaan vierailijoille. Hän kyselee yleisöltä hintatarjouksia. Tarjottu summa on loukkaavan halpa, joten hän heittää koko sakin ulos. Kesto alle 5 min.

Yleisön kommentit: Suljettu tila toimi hyvin. Valoa oli liikaa, mikä rikkoi illuusion. Loppu oli selkeä ja päättäväinen, joka varmisti sen, ettei silmä ehtinyt harhailla yksityiskohtiin.

2.

Rakenne: Tietokoneaulassa johdatamme yleisön silmät kiinni keskelle tilaa. Yritämme laulaa harjoittelemaamme gregoriaanisen ylevöittävää harmonialaulua. Aikamme veisattuamme läpsäytän kädet yhteen ja yleisö näkee meidät kolme tietokoneiden ääressä; laulu on poissa.

Yleisön kommentit: Laulumme aikana ohi rymisteli rullakon, jota tekniikko puski eteenpäin, se oli jäänyt parhaiten mieleen.

Derivé-harjoituksen purku 3.6.2012

Kirjattu ryhmän jäsenten kertoessa kokemuksestaan.

Keskustassa äänimaisemat vaihtuivat varoittamatta ja tiiviiseen tahtiin. Kruunuhaassa auditiiviset vaihdot olivat harvemmassa ja äänet liukuivat toistensa päälle, kuin kunniottaen toisen tilaa ja kuulijan kokemusta.

Puistoissa ylimääräiset aikuiset herättivät huomiota. Lapsettomat hengailijat häädetään pois järkyttävien pedofiilitapausten takia. Ymmärrän, että tarkkailevat aikuiset saavat lähdön, mutta kuinka kävisi innokkaana leikkivän aikuisen? Luulen, että siinä vaiheessa kaikki muut jättäisivät puiston.

Yksi ryhmämme harhailija on kiinnittänyt huomiota ihmisten vaatteisiin ja siihen, miltä tuntuisi pitää yllään juuri tuollaisia vaatteita. Jo pelkkä ajatus muuttaa kävelytyyliä. Hän huomaa kolmen sepän patsaat kivimiehillä kesäiset hikipannat. Mukava, että nekin ovat kesässä mukana, hän sanoo.

Myös kaupunginosien erilaiset tunnelmat ovat painuneet hänen mieleensä. Eri alueiden koodisto poikkeaa toisistaan radikaalisti ja kaupunginosien edustajien asettuessa rinnakkain voi vain todeta, miten yhteiskuntaluokat elävät ja voivat hyvin suomalaisessa arjessa. Hän oli kuvitellut rasteja eri puolelle ydinkaupunkia, joissa tehtävänä olisi sopeutua ympäröivään ihmiskuvaan. Yksi ihmisryhmä, joka ei hevillä adaptoidu ympäristöönsä ovat teinit. Heillä on taipumus esiintyä julkisissa tiloissa ja he voivat musiikkinsa avulla ottaa tilaa muilta.

Katseen suunta kertoo ihmisen tarpeesta olla itsekseen. Siivoojat tekevät työtään nostamatta katsettaan työn alla olevasta kohteesta. Heillä on neonkeltaiset työasut päällä, mutta siitä huolimatta heidän ignoroimisensa on sallittua; ehkä jopa suotuisaa. Näin he voivat tehdä työnsä hyvin. Heihin kiinnitetty huomio paljastaa ihmisten eriarvoisuuden, sen että toiset sotkevat ja toiset siivoavat. Tässä tapauksessa on epäselvää, onko alentavampaa huomion kiinnittäminen vai huomiotta jättäminen.

Muita näkyvillä olevia näkymättömiä ihmisryhmiä ovat kerjäläiset, jotka istuvat kevyen liikenteen valtaväylillä rahaan pyytävin elein. Myös peittäväään burkaan pukeutuvat islaminuskoiset naiset ovat näkyvästi piilossa. Miksi yhä, kysyn mielessäni joka kerta nähdessäni burka -asuisen naisen.

Pysähtyminen on normeista poikkeavaa toimintaa. Valuva anonymi ihmismassa pysähtyy valoihin ja tekee näin yksilönsä näkyviksi. Kova puheääni on normeista poik-

keavaa toimintaa. Lapsi puhuu kovalla äänellä ymmärtämättä osallistavansa muut läsnäolijat omaan tilaansa. Aikuista, joka käyttää kuuluvasti ääntä, pidetään usein elostelijana.

Vieraassa kaupungissa julkisesta tilasta voi tulla hetkeksi koti. Eväsretkelle voi asettua vaikka parkkipaikalle ja reppunsa voi avata kauppakeskuksen lattialle. Vieraassa paikassa on tuntematon käyttäytymiskoodisto.

Muutokset yllyttävät mielestäni ihmisiä ottamaan kontaktia toisiinsa. Sääilmiöt, kuten huomattava märkyys tai kuumuus tarjoaa ihmisille turvallisen puheenaiheen. Myös paheksuminen yhdistää tuntemattomia; tässä yhdistävänä tekijänä voi toimia haiseva koditon. Paheksunta on perusteltu syy katsoa vierasta silmiin. Suomessa negatiivisuus yhdistää tuntemattomia herkemmin kuin positiivisuus. (Lukkarila 2012.)

Liite 3. Näkymätön markkinointi

30. toukokuuta näemme kohtauksen valmistuvasta esityksestä, jonka jälkeen Raatikainen selventää ryhmällemme näkemystään esityksen näkymättömästä markkinoinnista. ”Ei ole tarkoitus olla taisteleva vaan leikillinen” (Raatikainen 30.5.2012). Tärkeitä asioita hänelle esityksessä ovat yksityisyys, näkymättömyys sekä mielikuvituksen kaipuu. Kaikki tämä on sukupuoletonta kaipuuta, mihin jo esityksen nimessä viitataan.

Markkinoinnin näkymättömyydestä keskustellessamme Raatikainen toivoo, että toimisimme kuten näytelmän päähenkilö, henkilö V, eli Vinski. Hän on sukupuolineutraali ja yhteiskunnallisesti osallistuva henkilö (Raatikainen 30.5.2012), jonka kepposet auttavat kateellisia panettelihoita, laiskoja lorvailijoita sekä kyynisiä onnettomia tulemaan paremmiksi ihmisiksi. Henkilö V:n tarkoitus ei kuitenkaan ole muuttaa ihmisiä. Hänen tunnusvärinsä on punainen ja hän toteuttaa kepposiaan apteekkari C:ltä saamansa näkymättömyyspulverin avulla.

Ennen kohtauksen näkemistä ja dialogia Raatikaisen kanssa olimme keskustelleet ryhmässä keinoista tuoda näkymättömiä asioita esiin kaupunkitilassa. Perspektiivi näkymättömyyteen muuttuu täysin kuullessamme Raatikaista. Argumentti onkin: Saan olla näkymätön. Minulla on oikeus olla oma itseni, eikä siihen aina liity yhteisöllisyyttä.

Tunnistan mielessäni negatiivisia ajatuksiani siitä, mitä näkymättömyyden puolestapuhuminen minussa aiheuttaa. Suomalaisen vaade saada olla näkymätön on haikea. Saan kuitenkin kiinni Raatikaisen ajatuksista enkä epäile, etteikö yhteistyö onnistuisi. Jäämme ryhmän kanssa pohtimaan, kuinka ilmoittaa esityksen olemassaolosta niin, että ainoastaan esitys näkyy, ei siitä ilmoittaminen. ”Kuinka voisi haurastuttaa eleen, jolla flyer annetaan?” (Raatikainen 30.5.2012).

Markkinoitiin orientoituessani muistelin tapaamiani kokeneita tuottajapersoonia. Asiaansa vaikuttava tapahtumatuottaja Jukka Hytti herätteli luennollaan teatteri-ilmaisun ohjaajia syksyllä 2011. ”Markkinointi tarkoittaa oman, tarjolla olevan, tuotteen tai tuotteiden konkreettista ja välikädetöntä esiintuomista eli kohtisuoraa myynnin edistämistä” (Hytti 26.8.2011).

On turhaa hyssytellä aineettoman tuotteistamista. Sille on vain löydettävä oikea muoto, riippuen tuotteelle halutusta imagosta. Taiteilijoiden heikkous on siinä, että he haluavat

voittoa ja arvostusta taiteelleen, mutta samaan aikaan mielivät pestä kätensä taiteen kauppaamisesta. (Hytti 26.8.2011).

Toinen näkyvä suomalainen tapahtumatuottaja, Kaapelitehtaan sekä Suvilahden kulttuurikompleksien toimitusjohtaja Tuukka ”Stubba” Nikula, puhui kutakuinkin samaiselle kuulijakunnalle kaksi viikkoa myöhemmin. Hän korostaa, että mikäli tuotteen markkinointi onnistuu, tuotteesta voidaan pyytää odotettua hintaa. ”Markkinoinnin perimmäinen tarkoitus on luoda arvoa asiakkaalle ja voittoa yritykselle. Taiteessa tämä tarkoittaa yleisön löytämistä ja sen paikalle saamista ilman fyysisiä voimakeinoja” (Nikula 9.9.2011).

Taiteen markkinointi on haastava laji, sillä taide sinänsä kaihtaa kaupallisia arvoja. Nikula tosin saa taiteen mahtumaan taloustuotannon viitekehykseen. Tuotteella, eli esityksellä, tapahtumalla tai tavaralla on kaksi oleellista arvoa. Tuotteen käyttöarvo on arvo ostajalle, yhteiskunnallinen arvo, koska se näyttäytyy muille, kuin tuotteen valmistajalle. Yhteiskunnallinen käyttöarvo muuttuu tuotteeksi vain siinä tapauksessa, että se joutuu kulutettavaksi vaihdon välityksellä. Tämän takia vaihtoarvo on ensin strategisesti luotava! (Nikula 9.9.2011.)

Puhtaasti tuotannollisesta näkökulmasta esitystuotantoon pätevät siis tavaratuotannon lainalaisuudet. Tässä tapauksessa kurssilla tehtävämme on luoda Koko kaupungin henkilö V:lle käyttöarvo, eli yhteiskunnallinen tarve nähdä esitys. Vain tällöin sillä voi olla vaihtoarvoa. Tämän toteuttaminen näkymättömästi ja lempeästi on jo paradoksi sinänsä.

Ryhmässä keskustelemme markkinointitehtävästämme ja tulemme siihen tulokseen, että Koko kaupungin henkilö V karttaa yhteiskuntaspektaakkelin esineellistynyttä maailmankuvaa (Debord 2006). Se ei edusta ”elottoman itsenäistä liikettä” (Debord 2006). kuten mielestäni massiiviset ja tyyriit laitosmusikaalit, vaan tekijöidensä inhimillisyyttä ja intohimoa esittävää taidetta kohtaan. Tämän täytyy käydä ilmi valitsemastamme muodosta ilmiäntä esityksen olemassaolo. Sana markkinointi tekee tässä vaiheessa oikeutusta ainoastaan kurssin innovaatio -nimikkeelle, ei suunnittelellemme toiminnalle, jonka kautta Koko kaupungin henkilö V:lle kehittyy ilmitulemisen muotoja julkiseen tilaan. Jakaudumme pienryhmiin kiinnostuksen kohteidemme mukaan, mutta varsinaisessa toteutuksessa ryhmät sekoittuvat.

Musiikki

Nelihenkisessä pienryhmässämme on kaksi muusikkoa, viulisti ja huilisti. Koko kaupungin henkilö V:n viulisti Pinja Lintonen antaa muusikoillemme oikeuden sovittaa Henkilö V:lle säveltämänsä teemaa uuden kappaleen tekemiseen. Kirjoitamme kollektiivisesti lyriikat aiheesta näkymättömyys ja näytelmässä toistettavassa näkymättömyysrituaalissa esiintyvä loru löytää paikkansa kertosaäkeessämme.

Kappaleen valmistuessa mietimme muotoja, joilla sitä voisi esittää kaupunkitilassa – näkymättömästi. Suuressa tilassa, pienessä kolossa, sillan alla, lakanan alla, ylhäällä, alhaalla. Kaupungin julkiset tilat tuntuvat ajatuksen tasolla sopivan haastavilta paikoilta laulumme esittämiseksi pudotetulla ilmaisulla, kuten Raatikainen asian ilmaisi.

Markkinointipäivinä kuljemme keskustassa ja valitsemme laululle anonyymejä tiloja, näkymättömiä tiloja, jotka tulevat näkyviksi interventiomme kautta. Mukanani on kasa Koko kaupungin V:n lennäkkejä, joilla kuorutamme laulumme merkkejä paikat lähdettyämme. Yhteys esitykseen käy siis ilmi vasta poistuttuamme fyysisesti paikalta. Jokaisella on yllä jotain punaista, sillä Henkilö V:n väri punainen. Vallankumoustahan tässäkin ollaan tekemässä.

Ahtaudumme erikoisiin tiloihin, kuten passikuvakoppeihin. Ahtautuminen innostaa ryhmää. Laulavaan joukkoomme suuntautuneet katseet olivat ohimeneviä, painottomia, suorastaan passiivisia. Minua surettää se, ettei esiintymistämme huomioida, työskentelyyn satsatun energian luomat odotukset eivät täyty. Yksi ainut poika puhkeaa pidäkkeettömästi valloittavaan hymyyn nähdessään kuusi ryhmämme naista asematunnelissa, passikuvakopin sisällä laulamassa. Yksi palkitseva spontaani reaktio; vaikuttaminen. Emme saa tietää, herättääkö laulumme sen koomin tarvetta nähdä esitystä, sillä poistumme aina paikalta ripeästi.

Parantamiseksi tulevaisuutta ajatellen, tapahtumapaikalle tulisi jäädä tarkkailija, joka raportoi myöhemmin todistamistaan reaktioista. Toimintaa ei voi kehittää eteenpäin, mikäli sen vastaanottamisesta ei ole havaintoja.

Puhekuplat

Yksi ryhmä suunnittelee puhekuplia, joissa vilkaisulla luettavat lauseet tai sanat pyrkivät tiivistämään sen, mikä jää kommunikaation ulkopuolelle julkisessa tilassa. Lauseet ja sanat on lainattu Koko kaupungin henkilö V:n esityskäsikirjoituksesta.

Visuaalisella dialogilla on ainakin hypoteettista voimaa kaupunkiympäristössä. Tosin ideasta vastaava ryhmä ei syystä tai toisesta koskaan toteuta ideaa käytännössä, joten voima jää potentiaaliseksi energiaksi, odottamaan toteuttajaansa jossain toisessa yhteydessä

Pelit

Peli -ryhmä suunnittelee Henkilö V:lle omia leikkejä, jotka opetetaan koko ryhmälle. V -peli on esityksen nimikkoleikki. Toinen leikki on peili ja kolmas pii -leikki, joka on eräs variaatio perinteisestä piiloleikistä. Leikkejä yhdistää näkymättömyysrituaali, jonka teemme joka leikin alussa. Rituaali on sama, jonka Henkilö V tekee esityksessä. Näin ollen, uskomme tai luulomme varassa, mekin toimimme näkymättöminä julkisessa leikissä. Lopuksi tulemme taas näkyviksi käänteisrituaalilla ja siirrymme seuraavaan paikkaan.

Liite 4. Ryhmässä

Erikoinen pari

Toteutimme teeman käytännössä aamupäivän Stockmann -kokeilujen hahmoilla. Punkkarityttö ja varakas nainen kulkivat Helsingin keskustassa käsi kädessä, poiketen välillä ostoksille, kuohuviinille tai kahville. Habitukseltaan riitaisa pariskunta sai kaikkialla keskustassa yltiöystävällistä palvelua. Ensin huomiota saivat punkkarin paljastavat vaatteet, sitten parin huomattava läheisyys ja lopuksi vasta ristiriita kahden naisen ulkoisen tyylin välillä. Tässäkin tapauksessa olisin valtavan utelias taltioimaan kommentteja lähtömme jälkeen. Emme voi tietää varmasti, mutta oletan, että asiakaspalvelijat päivittelivät jälkeensä enemmän outoa lesboparia kuin omaa käytöstään heitä kohtaan.

Varakkaat nuoret

Hajaannumme Helsingin keskustan Stockmannilla. Kaksi meistä jää kosmetiikkaosastolle etsimään myyjän johdolla meikkivoidetta Barbie -nukelle nimeltä Leylah. Kaksi tiedustelee sukkahousuosastolla, josko muovisia mallinukun jalkoja voisi ostaa ilman niitä sukkahousuja. Kolme muuta tutkii roskapönttöjä, mikäli sieltä löytyisi panttipulloja tai muuta käytännöllistä. Kokeilemme myös julkista kiroilua, räävittömyyksiä, oluen juontia, löhöilyä ja päädymme tanssimaan romanialaisten katusoittajien musiikin tahtiin keskustan kävelykadulle puoleksi tunniksi. Ihmiset kerääntyvät huvittuneina sekä hie-
man hämillään katselemaan tanssivaa, urbaania eliittiä edustavaa ryhmää, joka näyttyy lajilleen harvinaisen epäjärjestäytyneenä keskellä kirkasta päivää. Turistit kuvaavat; matkamuistoja Suomesta. Bostonista matkalla ollut pariskunta tulee kysymään, onko tällainen tanssahtelu tyypillistä Helsingin keskustassa, sillä Bostonissa kuulemma on. Heidän mukaansa kotikaupungissaan järjestetään tavallisille kaupunkilaisille arjesta poikkeavaa toimintaa viikoittain. Heidän mielestään tanssiva nuorisoeliitti oli mielenkiintoisinta ja elävintä Helsingissä sinä päivänä.

Hakaniemi

Maalarinteippien sisäpuolella kaikki muuttuu merkitykselliseksi. Matkalukemiseni, Amerikassa alkunsa saaneen Occupy -järjestön artikkelikokoelma, paistaa viltiltä ohikulkeville. En siirrä kirjaa pois näkyvistä, sillä saan voimaa mielikuvasta, että olen ulkomalainen ja kuulun johonkin suurempaan kapitalistiyhteiskunta -kriittiseen liikkeeseen. Tämähän ei ole totta, vaan yksi spektaakkeli muiden joukossa. Fokuksen tulisi olla tilaa katsovassa ihmisessä ja hänen arkitietoisuudessaan, eikä minussa.

Ensimmäinen näkymättömään tilaan astunut on seitinohuessa päivähumalassa oleva kolmekymppinen mies. Hän on Mies 1., joka toteaa seurueelleen näkymättömän tilan olevan täydellinen tilaisuus juoda olutta julkisesti, ilman että poliisit sitä näkevät. En kommentoi. Olen päättänyt reagoivani ainoastaan huomiotani tavoiteltaessa. Mies 1. istahtaa viereeni viltille. Hän kysyy toimintani tarkoitusta. Avaan keskustelun kaupunkitilan esityksistä, käyttäytymiskoodeista sekä normeista ja kielloista.

Hänen humalansa väistyy oivalluksestaan, että tämä on meidän kaikkien kaupunki, eikä ainoastaan niiden, jotka ovat koulutettuja ja kiireisiä. ”Mä ainakin rakastan Helsinkiä, siis ihan oikeasti, tää on upea kaupunki ja meidän tulisi viihtyä täällä kaikkien.” Kommenttinsa kiteyttää olennaisen. Hänen on mentävä, sillä jossain päin kaupunkia alkaa soittaa Metallica ja hänen seurueensa on ollut jo hyvää aikaa matkalla ilman häntä. Hän tarjoaa halausta, joka on lämmin ja kiitollinen.

Edellisen lähdettyä uusi vierailija odottaa huomiotani. Hän on Mies 2., viisikymppinen ja ohuttukkainen, jolla on kirja kainalossaan. Hän aloittaa puheenvuoronsa kohtisuoraa kysymällä, mitä haluan sanoa sillä, että olen vallannut julkista tilaa. Samaan hengenveetoon hän kysyy, kuulunko Occupy -järjestöön. (Hän viittaa Suomessa 15. lokakuuta 2011 eurooppalaisten edeltäjiensä esimerkistä alkanutta kapitalismi ja luokkayhteiskunta -kriittistä liikehdintää, jonka fokuksessa ovat ” - - taloudellisten eriarvoisuuksien tasoittaminen sekä rahamaailman ja politiikan kytkösten purkaminen” (Eskelinen 201, 5.)

Vastaan kieltävästi. Hän sanoo päättäneensä viltilläni näkemänsä kirjan perusteella tulla sanomaan minulle mielipiteensä kyseisestä järjestöstä. Hän sanoo ”Suomen Occupyn toimivan jumalan perseen reiässä, josta sen ääni ei kantaudu kenenkään korviin. ”Hänen mielestään järjestön tulisi toimia näkyvämmiin ja herättää huomiota siellä, missä ajattelemattomat ihmiset kulkevat, eli julkisessa tilassa. Megafonit ja yhteiskunnallinen polemiikki puuttuvat hänen mukaansa täysin järjestön profiilista. Piilossa ovat pysyneet, hän virkkoo.

Selitän hänelle tutustuneeni järjestöön tarkemmin vasta aivan äskettäin, enkä siis puolta tai kiellä hänen mielipiteitään. Sen sijaan kysyn, mitä hän toivoisi kyseiseltä järjestöltä. ”No sitä näkyvyyttä, avointa kritiikkiä, megafoneja ja polemiikki -aloitteita”, kuuluu vastaus. Hänen mielestään järjestö on kesyynyt sen anarkistisesta lähtöasetelmaansa. Kommunikaatiomme on yksisuuntaista, minä toimin kuuntelijana hieman narsistiselle puheenvuorolle. Sen sijaan, että ymmärtäisimme toisiamme hetken, koen hänen eristäytyvän minusta sanoillaan.

Miehen hävitessä tuohtuneena Hakaniemen ympäristön lampaanmieliseen massaun tulen siihen tulokseen, että yhteiskunnallisen näkökulmani on selkiydettävä suhteessa näkymättömään tilaan. Jään kaipaamaan itseltäni valveutuneempaa mielipidepohjaa toiminnalleni, sillä tunsin itseni alusta alkaen kieleni vangiksi, yrittäessäni artikuloida näkymättömän tilan ideaa. Olenhan itse osallisena analysoimiini tapahtumiin ja keskusteluihin ja näin ollen roolissa, jossa en pelkästään puutu julkisen toiminnan rutinoituneisiin muotoihin, vaan myös muotoon, jossa niitä on mahdollista reflektoida. Olisiko hän jäänyt, mikäli olisin vakuuttanut hänet avauspuheenvuorollani? Mitä olisimme sitten tehneet?

Tapaamani yhteiskuntakriittisen henkilön jälkeen mieleni tekee pyytää näkymättömään tilaan saapuvilta ihmisiltä itseltään selitystä siitä, mitä heidän näkemyksensä mukaan yhteiskunnassa tapahtuu juuri nyt ja etenkin, mitä kyseisessä henkilössä itsessään tapahtuu juuri nyt. Mikä oli liikkeelle paneva voima hänen astuessaan maalarinteipin yli?

Siirrynkö näin kohti käsikirjoitetun esityksen ideaa?

Päivän kolmas kiinnostuja on keski-ikäinen suomalainen mies, joka lukee maassa olevat laput ja kysyy minulta englanniksi mistä olen kotoisin. Hän on niin töykeä ja mahtai-

leva minua kohtaan, etten vastaa, katson vain häntä silmiin. Hän toistaa kysymyksen espanjaksi, jolloin vastaan hänelle espanjaksi olevani Suomesta. Hän hämmästyttää kieltäytymistäni ja vaihtaa täysin asennettaan minua kohtaan. Vapaasti tulkiten hän oivalsi, että minun täytyy olla sivistynyt henkilö, joka on opiskellut kieliä.

Tuntia myöhemmin kaupunkitaidekurssin vetäjä Tuukka Tiihonen astelee viltille ohikulkijan ominaisuudessa. Hän kysyy, onko äidinkieleni puuttuminen informaatiopahvista tietoinen päätös. Pohdin hetken sitä, miksi peittelen omaa suomalaisuuttani. Lisään nöyränä pahvin alakulmaan alkuperäisen lauseen myös suomeksi.

Ymmärrän, että Suomessa suomalaisena ja täysin omana itsenäni julkiseen tilaan esille asettuminen, halusta luoda sinne uusi ihmisen sisäinen joukkoviestintäreseptori vaatii solidaarisuutta sille viitekehykselle, jossa näyttäydyn. Olin sulkenut äidinkieleni pois, ikään kuin sillä olisi jotain perustavanlaatuista tekemistä markkinavoimaisen ja sähköisen Helsingin kanssa, jota kammoksun. Suomen kieli voi olla epäkohtien sanallistaja, ei ainoastaan niiden aiheuttaja. Se on myös toistaiseksi vahvin verbaalisen argumentaation välineeni, joten tulin itsekin olevaksi vasta lisättyäni Näkymättömän tilan ohjeistuksen suomeksi listaani. (Lukkarila 2012.)